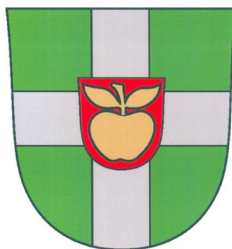


Türi Vallavolikogu ...09.2020 määruse nr  
"Türi valla arengukava ja eelarvestrateegia  
aastateks 2021 - 2025 kinnitamine" lisa 1

# **TÜRI VALLA ARENGUKAVA 2021 - 2025**



**Sisukord**

SISSEJUHATUS.....	3
<b>1. VISIOON, PÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED.....</b>	<b>4</b>
1.1 VISIOON, PÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED 2035.....	4
<b>2. ASUKOHT, ASUSTUS JA RAHVASTIK.....</b>	<b>4</b>
<b>3. VALDKONDADE HETKEOLUKORD JA ARENGUEESMÄRGID.....</b>	<b>6</b>
<b>3.1 ELUKESKKOND.....</b>	<b>6</b>
3.1.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	6
3.1.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	10
3.1.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025.....	10
3.1.4 Tegevuskava.....	11
<b>3.2 ETTEVÕTLUSKESKKOND.....</b>	<b>11</b>
3.2.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	11
3.2.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	12
3.2.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025.....	13
3.2.4 Tegevuskava.....	13
<b>3.3 HARIDUS.....</b>	<b>13</b>
3.3.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	13
3.3.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	16
3.3.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025.....	16
3.3.4 Tegevuskava.....	18
<b>3.4 NOORSOOTOÖ.....</b>	<b>18</b>
3.4.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	18
3.4.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	19
3.4.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2020-2024.....	19
3.4.4 Tegevuskava .....	20
<b>3.5 KULTUUR.....</b>	<b>20</b>
3.5.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	20
3.5.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	21
3.5.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025 .....	21
3.5.4 Tegevuskava .....	22
<b>3.6 SPORT.....</b>	<b>22</b>
3.6.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	22
3.6.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	23
3.6.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025 .....	23
3.6.4 Tegevuskava .....	23
<b>3.7 SELTSITEGEVUS.....</b>	<b>23</b>
3.7.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	23
3.7.2 Strateegilised eesmärgid 2035 .....	24
3.7.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025.....	24
3.7.4 Tegevuskava .....	24
<b>3.8 SOTSIAALHOOLEKANNE.....</b>	<b>24</b>
3.8.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	24
3.8.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	26
3.8.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025.....	26
3.8.4 Tegevuskava.....	26
<b>3.9 TERVISHOID.....</b>	<b>26</b>
3.9.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	26
3.9.2 Strateegilised eesmärgid 2035 .....	27
3.9.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025.....	27
3.9.4 Tegevuskava.....	28
<b>3.10 TURVALISUS.....</b>	<b>28</b>
3.10.1 Hetkeolukord ja arengu takistused .....	28
3.10.2 Strateegilised eesmärgid 2035.....	29

3.10.3	<i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025</i> .....	29
3.10.4	<i>Tegevuskava</i> .....	29
3.11	<b>JUHTIMINE</b> .....	29
3.11.1	<i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i> .....	29
	<i>Personal</i> .....	29
	<i>Eelarve</i> .....	29
	<i>Osalus ettevõtetes ja asutustes</i> .....	30
	<i>Koostöö ja osalemine organisatsioonides</i> .....	31
	<i>Rahvusvaheline koostöö</i> .....	31
3.11.2	<i>Strateegilised eesmärgid 2035</i> .....	31
3.11.3	<i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2021 – 2025</i> .....	32
3.11.4	<i>Tegevuskava</i> .....	32
	<i>Arengukava tegevuskava valdkondade koondtabel</i> .....	32

## Sissejuhatus

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse alusel peab omavalitsusel olema arengukava vähemalt neljaks eelseisvaks aastaks. Lähtudes hetkeolukorra analüüsist, on käesoleva arengukava koostamisel lähtutud statistilistest andmetest ja püstitatud Türi valla arengueesmärgid aastateks 2021 - 2025 ning tegevuskava nende täitmiseks. Tegevuskavasse on kavandatud investeeringud valla eelarvest eeldatava maksumusega alates 20 000 eurost ja märkuste lahtris on orienteeruvad projektide kogumaksumused. Tähis X lahtris näitab sisutegevuse või investeeringu teostamise aastat.

**PS: Seoses asjaoluga, et eelarvestrateegia esitatakse eriolukorra tõttu vallavolikogule augustis 2020, ei ole käesolevas arengukavas tegevuskava tabelites investeeringute summad aastate real, vaid orienteeruvad maksumused on toodud märkuste lahtris (väljaarvatud juba võetud rahalised kohustused). Tegevuskavad korrigeeritakse arengukavas eelarvestrateegia esitamisel volikogule.** Statistilised andmed ja detailsem hetkeolukorra kirjeldus on nähtav Türi valla veebilehel [www.tyri.ee](http://www.tyri.ee) arengukava alalehel. Arengukava on koostanud Türi Vallavalitsuse arendusjuht Üllar Vahtramäe. Iga-aastane arengukava täitmise aruanne kajastatakse majandusaasta aruannetes.

Arengukava on aluseks Türi valla eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel ja investeeringuprojektide kavandamisel. Arengukava osaks on eelarvestrateegia ehk selgitustega finantsplaan, millega kavandatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevuste rahastamine. Valla arengukava peab olema kooskõlas Türi valla üldplaneeringuga ning kõik valdkondlikud arengukavad peavad olema kooskõlas valla arengukavaga.

Vallavalitsus korraldab avalike arutelude kaudu kõigi huvitatud isikute kaasamise arengukava koostamisse. Teade arengukava eelnõu avalikustamise kohta avaldatakse Türi valla veebilehel ja ajalehes Türi Rahvaleht. Arengukava peab vähemalt kaks nädalat enne kinnitamist olema avalikustatud. Vallavolikogu kinnitab arengukava või selle muudatuste vastuvõtmise määrusega hiljemalt eelarveaastale eelneva aasta 15. oktoobriks. Arengukava ning volikogu ja volikogu alaliste komisjonide istungite protokollid arengukava menetlemise kohta avaldatakse Türi valla veebilehel.

### **Kehtivad valdkondlikud arengukavad**

Türi valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2014-2026;  
 Kärü valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2014-2026;  
 Väätša valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2014-2030;  
 Väätša valla soojusmajanduse arengukava 2017 – 2030;  
 Väätša valla jäätmekava 2015- 2020;  
 Türi valla jäätmekava 2015 – 2020;  
 Kärü valla jäätmekava 2015-2020;

Türi valla Türi linna soojusmajanduse arengukava aastateks 2015-2025;  
Türi Tervisekeskuse arengukava 2016-2030;  
Järva maakonna terviseprofiil 2018 ja tegevuskava 2019-2022.

## 1. VISIOON, PÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED

### 1.1 Visioon, põhimõtted ja väärtused 2035

**Visioon: Türi vald on turvaline, inimese arengut toetav ja kogukondi võimestav, nüüdisaegse elukeskkonnaga, looduskeskkonda väärtustav ning kõrge avalike teenuste tasemega omavalitsus.**

#### **Põhimõtted ja väärtused:**

- väärtustatud elukeskkond kogu vallas;
- kogukondade, traditsioonide, organisatsioonide ja asutuste lõimimine üheks tervikuks;
- partnerlus, koostöö ja avalikkuse kaasamine;
- omaalgatuse ja arengule kaasaaitavate projektide käivitamise ja teostamise toetamine;
- valla areng ja eelarve tuginevad ühiskondliku kokkuleppe alusel koostatud arengukavale ja eelarvestrateegiale;
- valla elanike vajaduste väärtustamine.

## 2. ASUKOHT, ASUSTUS JA RAHVASTIK

### *Asukoht*

Türi vald asub Järva maakonna edelaosas. Vald on moodustunud 2005. aastal nelja omavalitsuse (Türi linn, Oisu vald, Kabala vald ja Türi vald) ning 2017. aastal kolme omavalitsuse (Türi vald, Kärü vald ja Väätsa vald) ühinemisel. Türi valda ümbritsevad Kehtna vald ja Rapla vald (Rapla maakond), Põhja - Pärnumaa vald (Pärnu maakond), Põhja - Sakala vald, (Viljandi maakond), Kose vald (Harju maakond), Järva vald ja Paide linn (Järva maakond).

Valda läbivad mitu suurt riigimaanteed (Pärnu-Rakvere-Sõmeru, Tallinn-Rapla-Türi, Tallinn-Imavere-Viljandi jt) ja Tallinn-Lelle-Viljandi raudtee. Vallas on viis raudteejaama – Türil, Taikses, Käreveres, Ollepal ja Kärus. Ühinenud omavalitsusüksuste pindala on 1008 ruutkilomeetrit.

### *Asustus, rahvastik ja sooline struktuur*

1.jaanuari 2020 seisuga oli Türi vallas 1 linn, 4 alevikku ja 53 küla, kus elas Eesti rahvastikuregistri andmetel kokku 10 769 elanikku, nendest 5 522 naisi ja 5 247 mehi. Türi linnas elas 4 915 elanikku. 2019. aasta sündis vallas 96 last. Rohkem informatsiooni rahvastikust ja peresündmustest Türi valla kodulehel <https://www.tyri.ee/asulad>.

# Türi valla asustusüksused



### 3. VALDKONDADE HETKEOLUKORD JA ARENGUEESMÄRGID

#### 3.1 ELUKESKKOND

---

##### 3.1.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

###### *Maakasutus*

Türi vald tegeleb Türi valla parkide ja puhkealade ning sotsiaalobjektide alla jäävate maade munitsipaliseerimisega. Türi valla üldplaneeringus on kavandatud perspektiivsed üldmaa ja ühiskondlike hoonete maa sihtotstarbega hoonestamata maa-alad, mida on vaja üldplaneeringu alusel munitsipaalomandisse taotleda. Jätkatakse Türi linna tänavate ja hoonete ning rajatiste aluse maa munitsipaalomandisse taotlemisega.

Kokku on 2019. a munitsipaalomandisse taotletud ja saadud 14 maaüksust, kokku 7,17 ha. Lisaks on Maa-ameti kaardirakenduse kaudu esitatud 2019. a taotlusi 177 maaüksuse kohta maa munitsipaalomandisse saamiseks, kokku 80,2 ha.

Seisuga 31.12.2019 on Türi valla haldusterritooriumist (100 846 ha) katastrisse kantud ehk maareformi läbinud 99,7%. Seni reformimata maa on valdavalt selline maa, mille kohta ei ole esitatud tagastamise ja erastamise avaldusi ning mida ei ole seni enda ülesannete täitmiseks vajalikuks pidanud riik ega omavalitsusüksus. Samuti on reformimata maaüksused, millel asuvate ehitise omandi tõendamiseks puuduvad dokumendid või mille pärimismenetlusega on probleeme ning mõnede kortermajade teenindamiseks vajalik maa, mille puhul on vajalik eluruumide erastamise kohustatud subjekti või korterite omanike initsiatiiv ja valmisolek tasuda korteriomandite moodustamise kulud.

2019. aastal on lisaks maa munitsipaalomandisse taotlemisele tehtud vallavalitsuse eeltoiminguid riigimaale hoonestusõiguse seadmiseks 2 maaüksuse osas, maa ostueesõigusega erastamiseks 1 maaüksuse osas, maa riigi omandisse jätmiseks 38 maaüksuse osas.

Maakorraldustoiminguid (eelkõige katastriüksuste jagamine, liitmine, piiride muutmine, sihtotstarbe muutmine) on 2019. aastal tehtud 47 maaüksusel.

###### *Planeeringud*

Türi vallas kehtivad liitunud omavalitsuste üldplaneeringud:

- 1) Türi Vallavolikogu 25. juuni 2009 otsusega nr 55 „Türi valla üldplaneeringu kehtestamine“;
- 2) Käru Vallavolikogu 27. novembri 2008 määrusega nr 8 „Käru valla üldplaneeringu kehtestamine“;
- 3) Väätsa Vallavolikogu 25. märtsi 2010 määrusega nr 3 „Väätsa valla üldplaneeringu aastani 2018 kehtestamine“.

22. oktoobril 2017 haldusterritoriaalse korralduse muutmise tulemusena Käru valla, Türi valla ja Väätsa valla ühinemisel moodustunud uue kohaliku omavalitsuse üksuse Türi valla Vallavolikogu 27. septembri 2018 otsusega nr 56 algatati Türi valla üldplaneeringu koostamine. 25.03.2019 sõlmitud lepingu alusel toimub uue üldplaneeringu koostamine koostöös AS-ga Kobras.

###### *Elamumajandus*

Üldeesmärgiks on erinevate võimaluste olemasolu oma kodu loomiseks noortele peredele ja sotsiaalelamufond peaks olema kaasaegne ning piisav sotsiaalelamispinda vajavate inimeste majutamiseks.

Vald toetab korteriühistute moodustamist ning ühistutele teabepäevade korraldamist. Türi vald on igal aastal koristanud temale kuuluvat sotsiaalelamufondi. Osa sotsiaalelamufondist on väga halvas seisukorras ning vastavalt võimalustele tegeleb korraldamistöödega hallatav asutus Türi

Haldus. Türi Vallavolikogu 25.oktoobri 2018 määrusega nr 45 „Kodu soetamise toetus“ kehtestati Türi valda elamise soetamisel valla toetus kuni 20% soetatava kinnisvara või elementmaja maksumusest, kuid mitte enam kui 8000 eurot. Türi valla kuluks 2019. aastal oli 278 500 eurot.

### ***Jäätmekäitlus***

2019. aastal oli Türi vallas Türi ja Käru jäätmeveopiirkonnas korraldatud olmejäätmeveo teenuse osutajaks Ragn-Sells AS ja Väätsa jäätmeveopiirkonnas AS Eesti Keskkonnateenused. Pakendi-paberi- ja teiste spetsiifiliste jäätmetega tegelevad tootjavastutusorganisatsioonid ja vastavat spetsiifilist jäätmeluba omavad ettevõtted. Türi linnas tegutseb jäätmejaam ning ohtlike ja taaskasutatavate jäätmete kogumispunktid Oisus, Kabalas ja Kärus.

Türi linnas jätkub linnasüdame atraktiivsuse tõstmine – koostöös ettevõtjatega on vaja paigaldada kesklinna ühtses stiilis istutuskastid, Türi linnas on ühtses stiilis jalgrattahoidjad, mis kannab sõnumit sõita rohkem rattaga ja hoolib säästlikest liiklejatest ning toetab ka roheline linna kuvandit. Linnasüdames on ligipääs erinevate prügiliikide sorteerimiseks jalgisiliikujatele: infokandjatena kujundatud prügisorterid on osa Türi linna kuvandist: Türi on POPP! (pakend, olmeprügi, panditaara, paber). Türi kesklinnas on heade kohtumiste ala: keevistöona on loodud rajatis kujutisega TÜRİ, milles suviti on amplitaimed ja talviti on sõna valgustatud jõulutuludega. Kujundamisel kasutatakse Türi valla sümboolikat ja eksperte terviku tekkimiseks.

### ***Haljastus ja heakord***

Türi vald on roheline vald, mille keskuseks on kaunis aedlinn. Linna ja valla rohealade peamine eesmärk on võimaldada elanikel olla kontaktis loodusega nii lähi- kui kaugemate rekreatsioonialade kaudu. Rohealad mõjutavad ka õhukvaliteeti, kohalikku kliimat ja inimeste ning muu eluslooduse igapäevast elukeskkonda.

Valla üldkasutatavad haljasalad on hoolduse intensiivsuse, iseärasuse ning paiknemise järgi jaotatud seitsmesse hooldusklassi. Riigihankel esitatud haljasaladest väljapoole jäävatel piirkondadel on haljasalade hooldajaks Türi Haldus. Haljasalade I, II ja III hooldusklassi hooldajaks on AS SOL Baltic. Türi valla avalike alade puhastuse kulud, kuhu kuulub ka talihooldus, oli 2019. aastal 487 995,24 eurot.

### ***Välisvalgustus***

Türi linna ja endise Türi valla piirkondade välisvalgustuse hooldajaks on AS Koma Ehitus. Väätsa piirkonna tänavavalgustuse hooldustööde teostajaks on Stik-Elekter OÜ.. Tänavavalgustussüsteemide rekonstrueerimist tehti kogusummas 78 703,20 eurot. Olulisemad investeeringud Väätsa aleviku Uue tänava, Säreveere aleviku Mäe tänava, Türi linna lõunapoolse osa, välisvalgustuse rekonstrueerimisel, Türi linna kunstmuruväljaku, Kõrgessaare kalmistu, Väätsa tehisejärve saare, Türi linna jalgpallistaadioni liitumispunktide rajamisega.

Oluline on tänavavalgustuse rekonstrueerimine energiasäästu eesmärgil. Uued ja rekonstrueeritud tänavavalgustussüsteemid (eelkõige Türi linnas Viljandi ja Paide tänaval) on rajatud iseseisvatena, saades toite maa-aluste kaablitega. Tänavavalgustuse arendamisel ja rekonstrueerimisel on oluline ehitada uued tiheasustusega alade tänavavalgustuse süsteemid iseseisvate süsteemidena, mis saavad toite maa-aluste kaablite kaudu. Oluliselt on vaja täiendada valgustust liiklusohutlikes kohtades (ristmikud, ülekäigurajad, suuremad bussipeatused ja külade keskustes maapiirkondades)

### ***Veevarustus ja kanalisatsioon***

Üldeesmärgiks on välja arendatud kaasaegne ning keskkonnasäästlik ja ettevõtlustegevuseks vajalik tehniline infrastruktuur. Suur osa tihealade vee- ja kanalisatsioonisüsteemidest on korrastatud ning veevarustuse ja reoveekäitlus toimub vastavalt keskkonnanõuetele.

Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimisel järgitakse vastavust Türi valla ühisveevärgi ja ühiskanalisatsiooni arendamise kava 2014-2026, Väätsa piirkonnas ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kava 2016-2030 ja Kärü piirkonnas ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kava 2014-2026. Reopalu vee- ja kanalisatsioonitorustike rekonstrueerimine on planeeritud 2020 aastal. Türi linnas ja teistes valla suuremates keskustes asuvate vee- ja kanalisatsioonitrasside rekonstrueerimise ja laiendamise tulemusel on soovijatel võimalus liituda vee- ja kanalisatsioonisüsteemiga.

Vee- ja kanalisatsiooniteenuseid pakub kogu Türi valla territooriumil avaliku konkursi tulemuste alusel vee- ettevõtjaks määratud OÜ Türi Vesi. Suur osa tihealade vee- ja kanalisatsioonisüsteemidest on korrastatud ning veevarustuse ja reoveekäitlus toimub vastavalt keskkonnanõuetele.

Tuletõrjevee kättesaadavuse tagamiseks valla erinevates piirkondades jätkatakse uute tuletõrjeveevõtukohtade ehitamist ja olemasolevate rekonstrueerimist.

### ***Soojavarustus***

Suurim kaugküttepiirkond vallas on Türi linn, kus pakub teenust SW Energia OÜ. Türi linnas asuvates kaugküttekattlamajades kasutatakse põhikütna hakkepuitu ning vedelkütust vastavalt vajadusele tippkoormuse ajal ja eriolukordades. Kaugküttesüsteemid toimivad veel Türi-Allikul (OÜ N. R. Energy – põlevkiviõli), Oisus (OÜ N.R.Energy – põlevkiviõli) ja Säreveres (Järvamaa Kutsehariduskeskuse kattlamajas – Nevel Eesti OÜ). Türi-Alliku kaugküttepiirkonnas on 2020. aastal OÜ-l N.R.Energy plaanis rekonstrueerida kattlamaja hakkepuidule. Oisu kaugküttepiirkonnas on lisaallikaks soojatootmisel OÜ Oisu Biogaas poolt välja ehitatud trassi kaudu biogaasi baasil sooja tootmine.

### ***Teed ja tänavad***

Üldeesmärgiks on kaasaegse ja kvaliteetse kogu piirkonna vajadusi arvestava teedevõrgustiku ja ühistranspordikorralduse väljaarendamine.

Türi Vallavalitsuse kulud Väätsa alevikus Pikk tänav jalg- ja jalgrattatee väljaehitusel olid koos projektirahadega 322 531,00 eurot. Investeeringute kuluks teedele kokku oli 1 152 578,70 eurot. Teede ja tänavate hooldajad, sh lume- ja libedusetõrje tegijad leitakse riigihankemenetluses. Suuremateks probleemideks on vallateede suur kulumus, suur investeeringu- ja hooldusvajadus (rekonstrueerimine, greiderdamine, tolmutõrje); linnatänavate osas tee nõrk aluspõhi ning katte suur kulumine, samuti tee all olevate tehnoorkude (torud, kaablid) amortiseerumine. Teede ja tänavate rekonstrueerimine toimub 2020. aasta jooksul valmiva teehoiukava alusel. Selle järgimiseks on hädavajalik suurendada igaaastaselt rahastamise mahtu.

Vajalik on Türi linna liikluskorralduskava koostamine ja kogu vallas suunaviitade ja tänavasiltide korrastamine ning paigaldamine.

Kärus on vajalik rekonstrueerida raudteejaama juures olev parkla koos Rahvamaja tänavaga, tekitamaks sinna peatumisvõimalus liinibussidele.

Türi vald teeb koostööd Edelaraudtee Infrastruktuuri AS-iga raudtee kasutamisega seotud küsimustes ning Türi Reisikeskuse haldamisel.

### ***Telefoniside, internet***

Telefoniside teenust pakub Türi vallas peamiselt AS Telia. Võimalik on tarbida kõigi Eesti mobiilsidevõrkude teenuseid. Telefoniside ja interneti püsiühenduse tehniline kättesaadavus on tagatud. Türi linnas ja Säreveres on olemas televisiooni kaabelvõrk, mida haldab AS Starman. Väljapool Türi linna on AS-i Telia interneti püsiühendused kõigis alevikes ja enamikes külades. Avatud Internetipunktid (AIP) on kõigis valla raamatukogudes.



### ***Kalmistud***

Türi vallas toimub matmine kahele Türi linnas asuvale kalmistule: Saunametsa ja Kõrgessaare kalmistutele ja Kärü alevikus Kärü kalmistule. Türi linnas asuvale Kohtu tänava kalmistule matmist ei toimu. Kalmistust on kujunemas park-kalmistu. Säilitatud on hauatähised ning teised mälestusmärgid. Türi linnas asuvale Kesklinna kalmistule üldjuhul matmist ei toimu, kuid erandkorras on lubatud urnimatmine. Kalmistust on kujunemas park-kalmistu või mälestuspark.

### ***Ühistransport***

Asendist tulenevalt on valla keskuse (Türi linn) transpordivõimalused suhteliselt head. Bussi- ja rongiühendus teiste põhiliste keskustega on vajadusi rahuldav. Hea on ühendus maakonnakeskuse Paidega, kust on täiendavad võimalused liinibussidega liikumiseks teistesse keskustesse. Türi linna läbib Tallinn-Lelle-Viljandi raudtee. Türi raudteejaama baasil on kujunenud ühtne reisikeskus, mis teenindab nii rongi- kui ka bussireisijaid.

Koostöös MTÜ-ga Järvamaa Ühistranspordikeskus on töötatud välja toimiv ühistranspordisüsteem, arvestades erinevate sihtgruppide vajadusi. Õpilaste veoks kasutatakse ka valla poolt tellitud eriliine, kui avalikud liinid ei rahulda õpilaste sõiduvajadusi.

### ***Loodusressursside kasutamine***

Riikliku tähtsusega maavarade maardlaid Türi valla territooriumil ei ole. Aktiivselt kasutatavaks loodusressursiks on põhjavesi. Põhjavett kasutatakse majandus- ja joogiveena. Viimaste aastate majanduslik lähenemine ning tarbimise optimeerimine on vähendanud põhjavee tarbimist ning mõistliku kasutamise puhul ei ole ette näha selle vähenemist. Põhjavett võetakse individuaaltarbijate puhul 10...20 m sügavustest puurkaevudest. Selle sügavusega kaevude vee omadused on muutlikud ning sõltuvad suuresti kaevu asukohast ja sanitaartsooni olemasolust. Vee kvaliteeti on vähe uuritud, aga reeglina on see tarbijaid rahuldav.

Aktiivselt kasutatavad karjäärid on Liivamäe liivakarjäär, Änari maa-ainese (kruusa) karjäär, Kihli maa-ainese (kruusa ja liiva) karjäär, Kõltsi maa-ainese (kruusa) karjäär. Türi voorestikus on eeldatavasti kruusavarusid, kuid need on looduskaitse all ja nende kaevandamist ei ole ette näha. Turvast on mitmetes Türi valla rabades. Turba kaevandamine toimub Lokuta, Retla, Kallissaare ja Väljaotsa turbarabas. Täiendavate turbarabade kasutuselevõttu ei ole ette näha.

### ***Valla majandustegevusega seotud asutused ja ettevõtted***

#### **Türi Kommunaalasutus**

Türi valla hallatava asutuse Türi Kommunaalasutuse põhitegevus on SA Keskkonnanvesteeringute Keskuse vahendusel Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi toetuse abil 2009. aastal alustatud Türi valla ühisveevärgisüsteemide rekonstrueerimise korraldamine ning Türi valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) varade haldamine ja rentimine valla vee-ettevõtjale OÜ Türi Vesi. Renditulu akumulereetakse valla eelarvesse ja kasutatakse koos tulevaste rendisummadega SA-le KIK investeerimislaenu tagasimakseteks. [Põhimäärus](#)

#### **Türi Haldus**

Türi valla hallatava asutuse Türi Halduse põhiülesandeks on vallale kuuluvate hoonete ja elamute haldamine, haljastus- ja heakorratööde korraldamine ning teostamine. Suuremamahulised tööd tellitakse reeglina hangetega erinevatelt töövõtjatelt. Väiksemamahulised tööd teostab asutus ise. Järgnevatel aastatel on kavas laiendada hoonete

haldamise ülevõtmist hallatavatelt asutustelt, eesmärgiga parandada hoonete tehnilise hooldamise kvaliteeti ning vabastada asutuste juhid majandusküsimuste lahendamisest asutuse sisulise töö korraldamiseks. [Põhimäärus](#).

### **OÜ Türi Linnavara**

OÜ Türi Linnavara on osaühing, mis alustas tegevust Türi valla ainuomandis oleva ettevõttena. 2017. aastal ühendati Väätsa vallale kuuluv OÜ Väätsa Soojus OÜ-ga Türi Linnavara. OÜ Türi Linnavara omandis on mõlemad Türi linnas ja Väätsa alevikus asuvad katlamajad ning kaugküttevõrgud. 2019. aasta ühendati Kärü Varahaldus OÜ Türi Linnavara OÜ-ga. [Põhikiri](#).

### ***Arengu takistused***

1. Valla avalike teede suur remondivajadus sh kruusateede suur osakaal.
2. Vallale kuuluvad hooned on amortiseerunud ja energiakulukad.
3. Tänavavalgustussüsteemid ja soojusvõrgud vajavad ajakohastamist.
4. Valdkonna ebapiisav rahastamine.

### **3.1.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Järjepidevalt parendatud tehniline infrastruktuur tagab elanikkonnale kvaliteetse elukeskkonna.
2. Avaliku ruumi kujundamine toimub üldplaneeringu alusel ning kogukondi ja eksperte kaasates.
3. Tiheasustusalade teede- ja tänavavalgustus on rekonstrueeritud. Hajaasustuses kasutatakse nüüdisaegse tehnoloogiaga tänavavalgustussüsteeme.
4. Korraldatud ühistransport avalikul liiniveol maapiirkondades on paindlik ning rakendatakse innovaatilisi võimalusi transpordisüsteemi kaasajastamiseks.
5. Tiheasustusaladele on rajatud tuletõrje veevõtusüsteemid.
6. Korraldatud jäätmemajandus ja väljaarendatud jäätmete liigiti kogumise süsteem tagavad keskkonnahoiu.
7. Kaugkütelahendustes ja vallale kuuluvates hoonetes kasutatakse energiat säästvaid tehnoloogiaid ja taastuvaid energiaallikaid.
8. Türi vald on liikumissõbralik, avaliku ruumi kujundamises soodustatakse liikumisharrastusi, sh on loodud väga head võimalused jalgratastega liikumiseks ja ka nende hoiustamiseks ning parkimiseks.
9. Türi vald on „roheline vald“ – kliima- ja energiateadlik, säästvat arengut ja ringmajandust toetav omavalitsus.

### **3.1.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025**

1. Järjepidevalt parendatakse taristut (vesi, kanalisatsioon, teed, tänavad, kergliiklusteed, kõnniteed, parklad, tänavavalgustus, kiire internetiühendus jms).
2. Avaliku ruumi arendamisel võetakse aluseks ruumi kasutamise pidev analüüs.
3. Teede korrastamine toimub teehoiukava alusel.
4. Kaugküttepiirkondades on koostöös soojaettevõtjatega rekonstrueeritud kaugküttetrassid.
5. Koostöös erasektoriga on ehitatud leinamaja.
6. Valla omandis olevad hooned on energiasäästlikud, eelistatakse taastuvaid energiaallikaid.
7. Vallale mittevajalikud hooned on võõrandatud või lammutatud.
8. Türi vallale maa soetamine riigivara seaduse alusel uute kortermajade ehitamiseks.
9. Lairibavõrgu väljaarendamise tulemusena on head interneti kasutusvõimalused kogu vallas.
10. Soodustatakse inimeste Türi valda elama asumist.
11. Bussipeatused on korrastatud, valgustatud ja paikkondlikult kujundatud.
12. Türi linnasüda on kujundatud ühtses stiilis (istutuskastid, prügikastid jne).

13. Türi vald on liitunud Euroopa Liidu linnapeade paktiga kliima ja energia alal, koostatud on tegevuskava.

14. Loodud on Türi kui „rohelise valla“ visioon.

### 3.1.4 Tegevuskava

3.1 ELUKESKKOND							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.1 E1 T1.	Tänavavalgustuse rekonstrueerimine Türi vallas						investeering igal aastal 30 000, kokku 150 000
V3.1 E1,3 T2.	Valla tehoikava rakendamine	1 500 000	1 850 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	sh. investeeringud
V3.1 E2 T3.	Türi vallateede ja tänavate aluse maa munitsipaliseerimine ning katastriüksuste moodustamine.	X	X	X	X	X	
V3.1 E1,9 T4.	Lairiba (valgusoptilise kaabli) võrgu arendamine vallas.	X	X	X	X	X	
V3.1 E1 T5.	Hajaasustuse programmi kaasfinantseerimine.						investeeringu valla osalus 35 000 aastas, kokku 175 000
V3.1 E2 T6.	Käru maastikuprojekti elluviimine.	X					
V3.1 E2 T7.	Türi tehishjärve, Inglise oja ja Väätša paisjärve puhkealade arendamine	X	X	X			
V3.1 E7 T8.	Vallale mittevajalike hoonete lammutamine	X	X	X	X	X	
V3.1 E10 T9.	Kodu soetamise toetus						Igal aastal 150 000, kokku 750 000
V3.1E14 T10	"Rohelise valla" visiooni loomine	X	X				
	<b>3.1 KOKKU</b>	<b>1 500 000</b>	<b>1 850 000</b>	<b>2 000 000</b>	<b>2 000 000</b>	<b>2 000 000</b>	

## 3.2 ETTEVÕTLUSKESKKOND

### 3.2.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

#### Tööhõive

Türi valla füüsilise isiku tulumaksu maksjaid 2019. aasta veebruaris 5 014 ja 2020. aasta veebruaris – 4 958. Türi vallas registreeritud töötud veebruaris 2019 – 313 ja jaanuaris 2020 – 327. 2019. aasta jaanuaris oli Türi vallas 862 ja 2020. aasta jaanuaris 873 tegutsevatu ettevõtet. Vähem kui 10 töötajaga ettevõtteid oli 2019. aastal 766 ja 2018. aastal 796. 10-49 töötajaga ettevõtteid oli 2019. aastal 38 ja 2018. aastal 36. 50-249 töötajaga ettevõtteid 2019. aastal oli 7 ja 2018. aastal 6. Üle 250 töötajaga ettevõtteid Türi vallas ei ole.

#### 01.04. seisuga äriregistris registreeritud ettevõtted

Ühing	AS	OÜ	FIE	Sihtasutus	Tulundusühistu	MTÜ
2019	16	803	378	5	15	243
2020	14	904	361	4	17	179

Allikas: Statistikaamet

#### Ettevõtlusalad

Türi linnas Lokuta ettevõtlusalale on kehtestatud detailplaneering, taristu alune maa on munitsipaalomandis ja koostatud on teede ning tehnovõrkude taristute põhiprojektid. Maaametilt taotletakse ala osaliselt munitsipaalomandisse saamist, et kruntide müümine ettevõtjatele oleks võimalikult kiire ja paindlik. 2019. aastal toimus 42. Türi Lillelaat. Laat on üheks Eesti ja Järva maakonna ning Türi tuntuimaks sündmuseks, kuhu külastajaid tuleb igal aastal üha enam ka

välisriikidest. Lillelaada korraldajaks on mittetulundusühing Türi Aianduse ja Mesinduse Selts. Türi vald annab tasuta kasutada maa ning abistab korraldamisel. Seoses eriolukorraga 2020. aastal Türi Lillelaata ei toimunud.

Türi vallas asub mitmeid müügis olevaid äripindu ja tootmisalasid, mis on eravaldues ning sobivad ümberkohandamiseks tootmis- ja teenindustevõtetele. Olemasolevad hooned on sageli amortiseerunud ning nõuavad suuri investeeringuid. Võimalik on ettevõtluseks sobiva taristu väljaarendamine senistel tootmisaladel (Türi - Allikul, Kabalas, Kahalas, Oisus, Taikses, Türi linnas Kaare tn., endise EPT ja endise Türi Metsakombinaadi ning Reopalu ettevõtlusalal) kasutusest välja jäänud laudakompleksid jne. mis on varustatud tööstuse jaoks piisava vee ning elektrivõimsusega.

### ***Turism***

Türi vallas on 13 majutusasutust ja 9 turismiatraktsiooni. 2019. aastal külastas valla vaatamisväärusi 39 739 inimest ja majutusasutustes ööbis 23 885 inimest. Koostöös Järvamaa Arenduskeskusega, Türi Muuseumi, Türi turismiteabepunkti ja kohalike ettevõtjatega levitatakse ühtse kujundusega valda tutvustavad trükiseid. Vaatamisväärusteks on Laupa, Kabala ja Väätša mõisahooned, milledes asuvad koolid. Kirna mõis ja Türi elamuspark Kõrgessaares on kujunenud uuteks aktiivseteks külastuskeskusteks. Türi kirik ja Kärü kirik on kaasatud programmi "Teeliste kirikud", mille käigus on huvilistel suvekuudel võimalik kirikuid külastada. Türi kultuurikeskus ja galerii on igapäevaselt atraktiivsed külastuskohad kultuurihuvilistele.

Analoogselt Türi linnaga, kus on 30 infostendi, mis tutvustavad linna vaatamisväärusi läbi ajalooliste fotode ja kirjelduste, tuleb ka Kärü ja Väätša piirkond katta samalaadsete infostendidega. Välja on töötatud Türi valla reisipaketid jalgsimatka-, kanuu- ja jalgrattamatka marsruutidele. Vajalik on infrastruktuuri jätkuv kaasajastamine (Pärnu jõe kaldale randumis- ja telkimiskohtade loomine, vaatamisvääruste ning puhkekohtade viitade paigaldamine).

Toetatakse teema- ja tegevusturismi, Tolli metsa suusaraja korrastamist ja arendamist, Tagametsa skaudilaagri arendustegevust, Kärü ujumiskoha ja Väätša paisjärve arendusi, Türi kaunimate koduaedade ja parkide kaasamist reisipakettidesse ja aiaomanike tegevust. Türi linna sünnipäeval 2. juulil korraldatakse linnas kodukohvikute päeva. Suviti toimuvad avatud talude päevad laienesid 2015. aastal üle- eestiliseks ettevõtmiseks.

Türi Raudteemuuseumi väljaehitamine on planeeritud pikemas ajaperspektiivis, tehtud on eeltööd ning koostatud põhiprojekt. Türi valla koostööpartnerid raudteemuuseumi rajamiseks on Edelaraudtee Infrastruktuuri AS, AS Go Property ning MTÜ Lavassaare Muuseumraudtee. 2017. aastal valmis Kõrgessaares Türi Elamuspark koos rattapargi ja kettagolfirajaga. 2019. aastal avati pargis batuudimaailm.

Väätša mõisa on planeeritud rajada kogupere turismiatraktsioonina Targa Energia Teaduskeskus. Tegemist on Ahhaa elamuskeskuse põhimõtetel loodava taastuenergia liike, energiasäästu ja tuleviku energialahendusi tutvustava interaktiivse elamuskeskusega. Väätša paisjärvele on rajatud wake-park ekstreemspordi harrastajatele, mis koos järve rekreatsioonialaga moodustab tervikliku puhkeala.

### ***Arengu takistused***

1. Vähene ettevõtlusaktiivsus.
2. Kohaliku tarbijaskonna vähenemine.
3. Tasuvate töökohtade vähesus.
4. Kvalifitseeritud tööjõu ja noorte väljaränne.
5. Aastaringselt aktiivsete külastusobjektide vähesus.

### **3.2.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Ettevõtjate tegevust toetab vallaametnike kiire ja asjatundlik tegevus ning nõustamine.

2. Ettevõtlikkuse edendamiseks toimib riigisisene ja rahvusvaheline koostöö.
3. Koostöös Järvamaa Kutsehariduskeskuse ja Türi Ühisgümnaasiumiga omandavad gümnaasiumiõpilased soovi korral lisaks keskaridusele ka kutseoskused.
4. Paikkonna eripära, vaatamisväärsused ja vaba aja veetmise võimalused on tuntud ja hinnatud.
5. Jätkuvad traditsiooniliseks saanud suurüritused, toetatakse uusi algatusi.

### 3.2.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025

1. Türi vald on partner ettevõtluse ja turismi arendamise ühisprojektides Eestis ja rahvusvahelisel tasemel.
2. Aktiivne koostöö sihtasutusega Järvamaa Arenduskeskus kui ettevõtlusalase nõustamise kompetentsikeskusega.
3. Türi vald korraldab regulaarselt ettevõtjatele infopäevi ja tunnustab ettevõtjaid maakondlikus koostöös.
4. Kohalikke sündmuste turundamine edendab Türi valla tuntuks ja ettevõtlust.
5. Türi, Käru ja Väätsa tehisejärede rannapiirkonnad on atraktiivsed kohalikele ja külalistele.
6. Ettevõtlusaladele on tagatud ligipääsud, taristu toetab ettevõtluse vajadusi.

### 3.2.4 Tegevuskava

3.2 ETTEVÕTLUSKESKKOND							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.2 E1,5,6 T1.	Ettevõtluskeskkonna parandamisele ja ettevõtjate arendamisele suunatud projektid koos partneritega.	X	X	X	X	X	
	<b>3.2 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

## 3.3 HARIDUS

### 3.3.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

#### Üldinformatsioon

2019/2020 õppeaastal oli Türi vallas 9 haridusasutust - Laupa Põhikool, Retla-Kabala Kool tegevuskohtadega nii Oisus kui ka Kabalas (mõlemas on ka lasteaiad), Türi Põhikool, Türi Kevade Kool, Käru Põhikool, Väätsa Põhikool, Väätsa Lasteaed Paikäpp, Türi Ühisgümnaasium ning Türi Lasteaed kolme tegevuskohaga. Kõigile soovijatele on tagatud lasteaiakoht. Alushariduse peamised eesmärgid on kodulähedase alushariduse ning kaasaegse ja turvalise õpikeskkonna tagamine. 2020.aasta aprillis valmis Cumulus Consulting OÜ poolt „[Türi valla haridusvaldkonna analüüs ja pikaajaline teenusvajaduse prognoos](#)“.

Eesmärgiks on kõigi valla haridusasutuste liitumine Tervist Edendavate Lasteaedade ja Koolide võrgustikega, et propageerida ja rakendada tervislikku toitumist ja liikumisharrastustega tegelemist.

Türi vallas elavaid, kuid väljaspool valda haridust omandavaid lapsi oli 2020. aasta aprillis kokku 226, sealjuures alusharidust pakkuvates asutustes 28 last, alg- ja põhiharidust pakkuvates asutustes 102 õppurit. Gümnaasiumiharidust omandas väljaspool valda 95 õppurit. Üldharidust munitsipaalõppeasutuses omandas 164 õppurit. Riigikoolis õppis kokku 51 õpilast, sellest põhikooliastmes õpib 17 ja gümnaasiumiastmes 34 õpilast. Erakoolis õpib 15 õpilast, sellest 10 õpilast omandas põhiharidust ja 5 õpilast gümnaasiumiharidust. Türi Kevade Kooli 10 õpilasest 5 on Türi vallast. Paide gümnaasiumis õpib 19 Türi valla noort.

Hariduslike erivajadustega laste koolides/eriklassides õpib väljaspool omavalitsust 26 last.

Valla haridustöötajatele ja Türi Ühisgümnaasiumi õpilastele pakutakse vajadusel türieluruume.

### **Türi Lasteaed**

Türi lasteaias oli 2019. aastal kolmes tegutsemiskohas kokku 18 rühma, millest 4 oli Türi-Alliku õppehoones, 4 Lokuta õppehoones ja 10 Kesklinna õppehoones.

10. aprilli 2020 seisuga oli Türi Lasteaias 330 last ning alates 6. jaanuarist 2020 on Türi Lasteaias 19 rühma, millest 11 rühma paikneb Kesklinna majas (4 söimerühma ja 7 aiarühma).

Asutuses oli 2019. aastal 77,85 ametikohta. Lasteaia tegevuse olulisemad rõhuasetused on laste arengu hindamisel ja tagasisidestamisel ning kaasava hariduse põhimõtete rakendamisel. Neile lisandub aktiivõpe ja taas kord väärtuskasvatus ning lasteaia väärtuste sidumine igapäevategevustega. Peamine arengusuund, millest ka muud tegevused lähtuvad, on iga lapse arengu toetamine, hindamine ja tagasisidestamine läbi õpetajate professionaalsuse suurendamise ning sisemiste süsteemide loomise. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Väätsa Lasteaed Paikäpp**

2019. aastal töötas lasteaias 1 söimerühm ja 1 tavarühma ning 2 liitrühma. Asutuses oli 2019. aastal 19,0 ametikohta. Lapsi oli lasteaias 2020. aasta 10. aprilli seisuga 63. Lastel on lasteaias basseini kasutamise võimalus. Lasteaia arengusuunaks on õuealal olevate õppimis- ja mänguvõimaluste arendamine sh. mänguväljaku rekonstrueerimine, kaasagsete õueatraksioonide soetamine, õuesõppegevuse kaasajastamine sh. interaktiivse looduse uurimise maja väljaehitamine, kus viiakse läbi õuesõpet ja koolitustegevusi. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Retla-Kabala Kool**

Asutuse personali koosseisus oli 2019. aastal põhikoolide osas 58,90 ametikohta ja lasteaeades kokku 14,96 ametikohta. Retla- Kabala Kool tegutseb 3 õppekohas. 2020. aasta 10 aprilli seisuga oli Retla-Kabala Koolis kahes õppekohas (Retla ja Kabala) kokku 104 õpilast ja kahes lasteaias (Oisu ja Kabala) kokku 51 last. Retla-Kabala Kooli Kabala lasteaias ja Oisu lasteaias „Kelluke“ töötab mõlemas 2 liitrühma. Lasteaeades jätkub tervise tegevuskava elluviimine 2018-2020 ja algab uue tegevuskava koostamine. Kooli liitumine Tervist Edendavate Koolide võrgustikuga on 2020. aasta eesmärgiks. Õpilaskodu tegevus Oisu Õppekohas on toimiv ja peaks lõppema vaid sellekohase vajaduse äralangemisel. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Türi Põhikool**

Türi Põhikoolis õppis 2020. aasta 10. aprilli seisuga 488 õpilast. 2019 õppeaastal oli personali koosseisus 84 ametikohta.

Koolis on mitmekülgsed tugisüsteemid hariduslike erivajadustega õpilastele, töötab õppenõustamiskomisjon. 2020. aastal valmis Türi Põhikooli uus õppehoone 600-le õpilasele. Vana õppehoone lammutati ja asemele ehitati uus õppehoone koos uue spordihoonega. Suurt tähelepanu pööratakse koolis kaasavale juhtimisele. Viimasest õppeaastast on koolis õppetoolide süsteem. Õpetajaskond on jaotatud kolmeks erinevaks suuremaks sektsiooniks. Igal sektsioonil on valitud oma õppetooli juht. Kooli tunnustati tiitliga „Hea kooli edendaja 2019“ ainetevahelise lõimitud õppe arendamise, õppijate koostöö toetamise ning kovisiooni meetodi eduka rakendamise eest. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Laupa Põhikool**

2020. aasta 10. aprilli seisuga õppis Laupa Põhikoolis 128 õpilast, kellest peaaegu pooled on Türi linna lapsed. Personali koosseisus oli 2019. aastal 29,96 ametikohta. Koolis pööratakse suurt tähelepanu hariduslike erivajadustega laste toetamisele, loodusharidusele, kunstile ja spordile.

Koolihoone on restaureeritud EMP-Norra projekti rahastusel ning projekti elluviimislepinguga sätestati garantiiraha mõisahoone korrashoidmiseks, samuti kohustus kasutada hoonet kooli ja kogukonnakeskuse tegevuskohana. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Käru Põhikool**

Käru Põhikoolis õppis 2020. aasta 10 aprilli seisuga 56 õpilast, lasteaias oli 24 last 1 liitühendas. Kooli ja lasteaias personali koosseisus oli 2019. aastal kokku 16,53 ametikohta. Pööratakse tähelepanu lastevanemate nõustamisele, mis aitab kaasa koostöövalmiduse ja ühiste väärtuste alusel tegutsemise lasteaiast põhikooli lõpuni. Õpilaste toetamiseks töötab kompetente tugimeeskond. Liigutakse üha rohkem õppijakeskse õppekorralduse ning kaasava hariduse suunal. 2018-2019. aastatel koolihoone rekonstrueeriti ja laiendati. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Väätsa Põhikool**

Väätsa Põhikoolis õppis 2020. aasta 10. aprilli seisuga 156 õpilast. Kooli personali koosseisus oli 2019. aastal 23 ametikohta. Väätsa Põhikooli koolihoone on rekonstrueeritud energiasäästlikuks ja nn „targaks majaks“. Põhikoolis on välja ehitatud võimalused ratastooliga liikumiseks, välja arvatud lift. Kavas on kooli arendada edasi innovaatilise õpikeskkonnaga kogukonda kaasavaks kooliks, kus inimesed tahavad omandada teadmisi ja praktilisi oskusi ja väärtustavad pidevat õppimist. Väätsa Põhikooli eesmärgiks on pakkuda õpilastele koos põhiharidusega kaasaegsete tehnoloogiliste lahenduste baasil süvendatud teadmisi infotehnoloogia kasutamise ja taastuvenergia käitlemise valdkonnas. Oluline igapäevase õppetöö sidumine ettevõtlikkusega ja õpitu tugev seostamine reaalse eluga. Eesmärgi saavutamiseks on lähiaastatel rõhk kooli õppekava ja sisu muutmisel, õpetajate meeskonna koolitustel ning IKT ja loodusteaduste alaste õppevahendite baasi uuendamisel. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Türi Ühisgümnaasium**

2020. aasta 10 aprilli seisuga õppis Türi Ühisgümnaasiumis 163 õpilast. 2019. õppeaastal oli gümnaasiumis kokku 38 ametikohta. Türi Ühisgümnaasium on ainult gümnaasiumiastmena tegutsev munitsipaalkool, mille eesmärgiks on pakkuda võimalust nii statsionaarses kui mittestatsionaarses õppevormis keskhariduse omandamiseks.

Kooli õpilaste arv on püsinud stabiilsena kooli rajamisest alates 2011.aastal. Väärtustatakse õppimist ja arenemist, koostööd ja hoolivust. Kooli iseloomustavad õppijatele individuaalne lähenemine, head õpitulemused ja rohked olümpiaadivõidud. Lisaks mugavale õppekeskkonnale on koolis ülihead sporditingimused ja võimalused tegeleda kaunite kunstidega. Kooli õppekava pakub hulgaliselt elulisi valikkursusi.

Kool osaleb mitmetes haridusprogrammides ( Ettevõtlik Kool, Roheline Kool) ja erinevates võrgustikes ( TÜ õpikodade programm, TÖF). Kooli visioon on olla kaasaegne kogukondlik hariduskeskus. Pidev arendustöö koolis ja aktiivne koostöö Järvamaa Kutsehariduskeskusega ja Paide Riigigümnaasiumiga. Kui õpilaste vajadusi katab Paide Gümnaasium, selles pakutav on kõrge kvaliteediga ja Türi Ühisgümnaasiumi õpilaste arv langeb alla 100 siis ei ole kool ilmselt enam konkurentsivõimeline ega suuda pakkuda kõrge kvaliteediga õpet, tuleb otsustada kooli tegevuse lõpetamine vastavalt Türi Vallavolikogu 26.aprilli 2018 otsusele nr 27.

Türi vald kompenseerib kaugemalt käivate õpilaste transpordikulud, tagab tasuta koolilõuna ja korraldab vajadusel õpilaste majutust. [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Türi Kevade Kool**

Türi Kevade Kool on üldhariduskool, mis loob võimalused põhihariduse omandamiseks ja koolikohustuse täitmiseks intellektipuudega õpilastele, kes nõustamiskomisjoni soovitusel ja vanema nõusolekul õpivad toimetuleku- või hooldusõppes. Koolihoone on rekonstrueeritud ja väga heas korras.

Koolis õppis 2020. aasta 10 aprilli seisuga 10 haridusliku erivajadusega õpilast 4 liitklassis – 3 klassi õpilased õpivad toimetuleku õppekava alusel ja 1 klassi õpilased hooldusõppe õppekava järgi. Koolil on 13 kohaga nüüdisaegne õpilaskodu, õpilaskodu rühmades on 10 õpilast riiklikult toetataval kohal. Kooli personali koosseisus oli 2019. aastal 16,95 ametikohta. Kooli õpilaskodu on toimiv ja peaks lõppema vaid sellekohase vajaduse äralangemisel. Sellisel juhul on võimalik Kevade kooli õ/k-s olemasolevate ruumide baasil pakkuda täiendavaid teenuseid (lapsehoid, intervallhoid). [Põhimäärus](#) ja [arengukava](#).

### **Türi Muusikakool**

Türi Muusikakool on huvikoolina tegutsev muusikakool, mille tegevuse eesmärk on anda muusikalist põhiharidust lähtuvalt kooli õppekavadest ja valmistada õppureid ette professionaalse muusikahariduse õppeks. Vastavalt vajadusele ja võimalustele võib kool anda vabahariduslikku muusikaharidust. Kooli õppekavad on registreeritud Eesti Hariduse Infosüsteemis.

Türi Muusikakool on tunnustatud kui väga häid tulemusi saavutanud õpilastega, kvaliteetne ja elujõuline muusikakool. Kool tegeleb laste ja noorte muusikaalaste võimete arendamisega, osaleb aktiivselt Türi valla kultuurielu edendamisel ja võtab osa Eesti Muusikakoolide Liidu poolt korraldatavatest üritustest.

Türi muusikakoolis oli 2019. aastal 18,6 ametikohta, neist 20 õpetaja ametikohad erinevate koormustega. Türi Muusikakool on õppurite arvu poolest Järvamaa suurim muusikalist põhiharidust andev huvikool. 2019 aasta 10. novembri seisuga oli õpilasi 147. [Põhimäärus](#).

### ***Arengu takistused***

1. Kvalifitseeritud (tugi)spetsialistide puudus.
2. Õpilaste piirkondlikust ebaühtlasest jaotusest tingitult ebaefektiivne vahendite kasutamine (raha, spetsialistid).
3. Õpetajaskonna vananemine ja ebapiisav järelkasv.
4. Tugispetsialistide teenuse tagamine on piirkonniti ebaühtlane.

### **3.3.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Ettevõtlik ja sotsiaalselt toimetulev noor põlvkond.
2. Haridusasutused on kaasaegse õpikeskkonnaga.
3. Koolides rakendatakse tulemusjuhtimist ja motiveerivat palgasüsteemi.
4. Õpilasi ja lapsevanemaid toetavad tugisüsteemid ja nõustamisteenused. Liigutakse ühise tugikeskuse loomise ja asutustevahelise koostöö suunas.
5. Haridusasutused lähtuvad oma igapäevatoos muutunud õpikäsituse põhimõtetest, hariduskorraldus valla koolides on õppijakeskne.
6. Täiskasvanuõppe ja täienduskoolituse võimalused on mitmekesised ning kättesaadavad, rakendatakse tugimeetmeid madala haridustasemega täiskasvanute taseme- ja kutseõppe toetamiseks.
7. Huvitegevus ja huviharidus on kättesaadav ja mitmekesine kogu vallas.
8. Koolivõrk arvestab demograafilisi muutusi. Türi Põhikoolis antakse haridust kolmes kooliastmes, kujundatud on tugev kuni kuueklassiliste kodulähedaste koolide võrgustik.
9. Koostööst tulenev sünergia tagab ühtlase kõrge õppetöö kvaliteedi kõigis valla haridusasutustes.

### **3.3.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025**

1. Valla haridusasutustes on ajakohane ning õppijat toetav õpikeskkond.
2. Vallas on lastele ja noortele kättesaadavad mitmekesised võimalused huvihariduse ja huvitegevusega tegelemiseks.



3. Koostöö Järvamaa Kutsehariduskeskusega tööturu vajadustele vastava täiskasvanuõppe ja täiendkoolituse pakkumisel.
4. Haridusasutuste arengu kavandamisel lähtutakse Eesti elukestva õppe strateegia 2035 eesmärkidest ning sellest lähtuvast õpikäsituse muutumisest.
5. Haridusasutustes töötavad uuendusmeelsed ja ettevõtlikud haridusasutuste juhid ja õpetajad, lähtutakse teadlikust õppiva organisatsiooni kontseptsioonist, rakendatakse kaasava hariduse põhimõtteid ning tõstetakse fookusesse iga õpilase areng.
6. Haridusasutuste juhtide arengu toetamisel lähtutakse koolijuhtide kompetentsimudelitest. Õpetajate arengu toetamisel lähtutakse õpetajate kutsestandardist ning õpetajate kompetentsimudelitest.
7. Valla haridusasutused toetavad õpilaste digipädevuste, ettevõtlikkus-, koostöö- ja karjäärivaldkondade oskuste omandamist.
8. Türi Ühisgümnaasium toetab õpilaste kujunemist heade õpi- ja koostööoskustega ettevõtlikeks inimesteks, toimib järjepidev õppetöö arendamine.
9. Haridusvaldkonna tulevikuväljakutsete lahendamiseks haridusuuenduste juurutamine.
10. Põhiharidust kõigis kolmes kooliastmes antakse alates 1. septembrist 2022 kolmes valla põhikoolis (Türi, Laupa ja Väätsa).
11. Kõigis valla koolides tagatakse hariduse kvaliteet ning luuakse lapse arengut toetavad võimalused.
12. Haridusasutustes töösooritust hindava juhtimissüsteemi sisseviimine.
13. Madala haridustasemega täiskasvanud on motiveeritud osalema taseme- ja kutseõppes.
14. Õppe ja kasvatustegevuse korraldamisel lähtutakse õppija individuaalsetest vajadustest.
15. Korraldatakse muutunud õpikäsitluse teadliku kasutamise eesmärgil ühiskoolituse pedagoogilisele personalile.
16. Türi vallas on loomemaja, tagamaks hea tasemega huvihariduse ja motiveeritud juhendajate olemasolu ja teenuste kättesaadavus Türi valla elanikele. Vallas on loodud asutus, mis koondab huviringe loovates valdkondades.

### 3.3.4 Tegevuskava

3.3 HARIDUS							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.3 E1 T1.	Ferdinand Johann Wiedemanni tn 3 asuva Türi Põhikoolile uue õppehoone ehitamine ja sisustamine	600 000					Inventari soetamine
V3.3 E1 T2. V3.1 E6.	Türi Lasteaia kesklinna hoone rekonstrueerimine energia-säästlikumaks						Investeering 2022 ja 2023 a´500 000, kokku 1Meur+280 00 eur 2021
V3.3 E1 T3.	Türi Ühisgümnaasiumi õppehoone õppeks vajaliku pinna optimeerimine (Tolli 62)						Investeering 2021 150 000 eur
V3.3 E15 T4.	Loomemajas (Tolli 62) huvihariduse võimaluste pakkumine	X	X				
V3.3 E11 T5.	Motivatsioonipaketi rakendamine haridustöötajatele	X	X	X			
V3.3 E1 T6.	Haridusasutuste õpikeskkonna kvaliteedi tõstmine: inventari ja õppevahendite	X	X	X	X	X	
V3.3 E9 T7.	Kevade Kooli liitmine Türi PK-ga	X					
V3.3 E9,10T8.	Käru Põhikooli ja Retla-Kabala Kooli ümberkorraldamine I ja II kooliastmes haridust pakkuvaks põhikoolideks		X				
V3.3 E1 T9.	Retla-Kabala Kooli Oisu koolihoone ja lasteaiahoone ruumikasutuse optimeerimine		X	X			
	<b>3.3 KOKKU</b>	<b>600 000</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

## 3.4 NOORSOOTÖÖ

### 3.4.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

#### Türi Noortekeskus

Türi vallas korraldab tööd noortega Türi Noortekeskus. Türi Noortekeskus on Türi valla hallatav asutus, mille põhiülesandeks on noorsootöö korraldamine kogu Türi vallas. Türi Noortekeskus korraldab lisaks Türi linnas asuvale noortekeskusele noorsootööd ka Oisu ja Kabala noortetoas, kasutab mobiilse noorsootöö võimalusi ning tegeleb erinevate tegevuste pakkumisega ning noorsootöö juhtimisega kogu vallas. Mittetulundusühingud Türi Avatud Noortekeskus ja Türi Lastekaitse Ühing on Türi Noortekeskuse koostööpartnerid ja aitavad erinevaid noortele suunatud projekte ellu viia.

Noortekeskuses oli 2019. aastal 9 ametikohta. Noortekeskuses töötatakse avatud noorsootöö meetodil, töötavad erinevad huviringid, internetikohvik, rulapark. Suurt rõhku pannakse väljapool noortekeskuse maja korraldatavatele sündmustele, et haarata võimalikult laia gruppi noori. Toimib laialdane koostöövõrgustik.

2015. aasta oktoobrikuust võeti kasutusele internetipõhine logiraamat, kus igal noortekeskust külastaval noorel on oma konto ning ta registreerib oma külastuse logiraamatus. Logiraamat annab võimaluse igal hetkel kontrollida majas viibivaid noori, teha statistikat ja jälgida ajas muutuvaid trende. 2019. aastal toimus noortekeskuses ligi 14 000 külastuse. 2019 juulis liideti Väätša Avatud Noortekeskus Türi Noortekeskusega ning nimeks sai Väätša Noortetuba. Noortekeskuse arengu juures on noortekeskusele mõeldud üks ruum väikeseks jäänud ning

noortekeskus on plaanis kolida rahvamajja. Noortekeskus toetab Türi noortekogu tegevust ja noortekogu käsutada olevat noorte omaalgatuse fondi.

Türi Noortekeskuses tegutseb Perepesa. Perepesa on SA Lapse Heaolu Arengukeskuse poolt ellu kutsutud universaalsele ennetusele suunatud perekeskuse kontseptsioon, mida piloteeritakse koostöös Türi Vallavalitsusega Türi vallas. Perepesa toimetab Türi Noortekeskuse all nii organisatoorselt kui füüsiliselt kasutades Tallinna 1a hoone II korruse ruume. Perepesa põhimeeskonda kuuluvad palgaliste töötajatenä juht-koordinaator 1,0 koormusega ja mängutoa juhendaja 0,5 koormusega. Lisaks töötab Perepesas psühholoog kuni 0,5 koormusega ja ämmaemand, kes viib läbi Perekooli loenguid. Perepesa on eelkõige professionaalse nõustamise koht, kuid pakub ka palju erinevaid üritusi ja kogukondlikke tegevusi. Sihtrühmaks on lapsed vanuses 0-7 aastat ja nende vanemad. Perepesa on avatud ka kõigile teistele lastele ja peredele.

Pilootprojekt kestab 2 aastat kuni 2021. a. kevade lõpuni.

Türi Noortekeskuses töötab „Noorte Tugila“ spetsialist, mida rahastab MTÜ EANK. Tugila ülesandeks on töölt või kooliteelt kõrvale jäänud noorte (15-26 aastased) uuesti sinna tagasi suunamine, uute lahenduste leidmine neile, motiveerimine ja nõustamine. Noorte Tugila hakkab läbiviima ka „Murdepunkti“ programmi, mille raames püüame mõjutada alaealisi õigusrikkujaid läbi erinevate rollimängude, eneseanalüüsi oskuste õpetamise, seoste loomise meetodite ning nõustamiste. Tugila teeb koostööd KOV-i ja erinevate asutuste ning organisatsioonidega, kes toetavad noori töö- või haridusellu sisenemisel/ naasmisel.

Noortekeskuse arengusuund on noorte ettevõtlikkuse ja aktiivsuse tõstmine läbi erinevate koolitusprogrammide, vabatahtliku töö propageerimise ja sündmuste korraldamisele kaasatuse.

[Põhimäärus.](#)

### ***Arengu takistused***

1. Noortele atraktiivsete töökohtade puudus.
2. Organiseeritud tegevuste vähesus 18 + noortele.

### **3.4.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. On loodud mitmekülgsed võimalused ja tingimused noorsootöö ning huvitegevuse kättesaadavuseks kogu vallas.
2. Toimiv ja elujõuline noortekeskus koos vallas asuvate noortetubadega on suurendanud noorte kaasatust.

### **3.4.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2020-2024**

1. Noortekogu tegevuse toetamine.
2. Noorte aktiveerimiseks jätkatakse noortekogu poolt „Noorte Omaalgatuse Fondi“ vahenditega noorte ideede toetamist.
3. Türi Noortekeskus teostab noorte töö-, sotsiaal-, kultuuri- ja tervisekasvatust, mis soodustab noorte vaimset ja füüsilist arengut läbi mitteformaalse õppe.
4. Noorte keskkonnateadliku käitumise kujundamine
5. Noorsootöö teenuste ja võimaluste kvaliteedi tõstmine valla eri piirkondades.
6. Noorte ettevõtlikkuse teadmiste arendamine.
7. Toetatakse isamaaliste ja skautlike noorteorganisatsioonide tööd.

### 2.4.4 Tegevuskava

3.4 NOORSOOTÖÖ							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.4 E1,2 T1.	Noorte omaalgatuse fondi toetamine	X	X	X	X	X	
V3.4 E1 T2.	Väätsa noortetoa kolimine Väätsa kogukonnakeskusesse	X					
V3.4 E1,2 T3.	Noortekogu tegevuse toetamine	X	X	X	X	X	
	<b>3.4 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

## 3.5 KULTUUR

### 3.5.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

#### Türi Raamatukogu

Türi Raamatukogu eesmärk on tagada eeskätt Türi valla elanikele vaba ja piiramatult juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimhõlde saavutustele ja kultuurile ning toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist.

1. jaanuarist 2020 on Türi Raamatukogu koosseisus 10,75 ametikohta. Türi Raamatukogu täidab oma eesmärgist tulenevaid põhiülesandeid järgmistes struktuuriüksustes: Türil, Laupa, Kabala, Kahala, Oisu, Kärü ja Väätsa raamatukogudes. Türi Raamatukogu oma struktuuriüksustega on kaasaegsed ja mitmekülgsed kogukonna- ja teabekeskused, mis toetavad Türi valla kultuurilist tegevust ja aitavad kaasa e-teenuste kättesaadavusele vallas. 2019. aastal kasutas raamatukogus pakutavaid teenuseid kokku 2932 inimest. Raamatukogu külastati 61019 korral ja tehti 122833 raamatulaenu. Üldsilmaringi arendavaid ja lugemist toetavaid sündmusi korraldati 2019. aastal 149 ja neist võttis osa 3331 inimest. Raamatuid oli kokku 2019. aasta seisuga 118197 eksemplari. Kärü raamatukogu asub Kärü alevikus. Raamatukogus on avatud internetipunkt, kus lugejate kasutuses on 2 arvutit. Väätsa raamatukogu asub Väätsa lasteaia hoones. Raamatukogus on avatud internetipunkt. Oisu raamatukogu asub Retla koolihoones ja Kabala raamatukogu asub Kabala rahvamaja hoones. [Põhimäärus](#).

#### Türi Kultuurikeskus

Türi Kultuurikeskuse põhieesmärk on mitmekülgse kultuuriteenuse pakkumine, rahvakultuuri arengut toetav kultuuritegevus, professionaalse kultuuri vahendamine ja koostöö erinevate kontsert/etendusasutustega üle Eesti.

Rahvakultuurivaldkond on kultuurikeskuse tegevuses oluline. Sellel eesmärgil tegutsesid majades erinevad kollektiivid ja klubid. Kokku oli neid 2019. aastal 65, osalejaid 1267, ringijuhendajaid 39. Türi kultuurimajas toimus 2019. aastal 235, Oisus 53, Kabalas 40, Kärus 51 ja Väätsal 33 sündmust.

Türi Kultuurikeskuse personali koosseisus oli 2019. aastal 17,5 ametikohta. Kultuurikeskus täidab oma põhiülesandeid vallas asuvate tegevuskohtade kaudu, milleks 2018. aastal olid Türi kultuurikeskus asukohaga Türi linnas, Oisu rahvamaja Oisu alevikus, Väätsa Rahvamaja Väätsa alevikus, Kärü Rahvamaja Kärü alevikus ja Kabala rahvamaja Kabala külas. Jätkuvaks arenguks on vaja kultuurikeskuse struktuuriüksustes teha investeeringuid, uuendada ja hooldada tehnikaparki ning infotehnoloogiat. Kultuurikeskuse ringijuhitide motiveerimiseks tuleks töötasu kooskõlla viia haridusasutuste ringijuhitide töötasuga, vajalik on pidev IT-

spetsialisti tugi ja hooldus tehnikale. Kultuurikeskuse majandada olev Türi laululava vajab remonti. Rekonstrueerimist vajab Väätsa rahvamaja. [Põhimäärus](#).

### **Türi Muuseum**

Muuseumit külastas 2019. aastal 4359 inimest, nendest väliskülalisi 132, nendest Türi muuseumi programmides ja üritustel osales gruppe 20, neis osalejaid 645. (külastajate arv hõlmab Eesti Ringhäälingumuuseumi ja Türi muuseumi külastajaid kokku) 2019. aastal oli Türi Muuseumi koosseisus 2,4 ametikohta.

Tihe koostöö on Eesti Ringhäälingumuuseumiga, kes tegutseb muuseumide maja esimesel korrusel ning Türi valla erinevate asutustega, väga hea on koostöö Türi valla lasteaedadega ja koolidega. Muuseum tegutseb ka turismiinfopunktina. Türi valla vaatamisväärsusi ja vaba aja veetmise võimalusi tutvustatakse Türi lillelaadal ja turismimessil „Tour Est“.

Muuseumi järgnevate aastate väljakutse on ekspositsiooni uuendamine ja hoone remonditööd. Muuseumi sisutegevuse soodustamiseks on kavas hoone haldamine anda üle Türi Haldusele ning suurema sünergia ja kvaliteedi tagamiseks ühendada muuseumi tegevus Türi Kultuurikeskuse tegevusega. [Põhimäärus](#).

### **Ülevallalised kultuuriüritused**

Ülevallalisteks kultuuriüritusteks on traditsioonilised sündmused (valla ja linna sünnipäev, tunnustamised jms), suurüritused ning projektid (Kevadpealinn, Türi Kevadfestival, Türi Lillelaat, Kabala laulu- ja tantsupidu, metsa- ja matkapäev Tõrvaaugul, Türi Öunafestival, Paide-Türi Rahvajooks, Väätsa Kortermajade Festival, Maamees Muigab, Eesti Vabariigile oluliste tähtpäevade (Vabadussõjas võidelnute mälestuspäev, Tartu rahu aastapäev, Eesti Vabariigi aastapäeva, märtsi- ja juuniküüditamise mälestuspäevad, Eesti lipu päev) tähistamine). Kultuuriasutustele korraldatakse ühiseid infopäevi, töötajad osalevad ülevallalisi kultuuriüritusi korraldavates töörühmades ning aitavad kaasa maakondlike ja vabariiklike ettevõtmiste korraldamisele.

### ***Arengu takistused***

1. Kultuuritöötajate järelkasvu vähesus.
2. Kultuurivaldkonnas töötavate inimeste vähene väärtustamine.
3. Hajaasustusest keeruline ligipääs kultuurisündmustele.

### **3.5.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Vallas väärtustatakse rahvakultuuri ja on hästi toimiv kultuurikorraldus.
2. Piirkonniti on olemas võimalused igale eale huvitegevustega tegelemiseks.
3. Toetatakse rahaliselt valla seltside ja ühingute tegevust.
4. Toimuvad üleriigilise tähtsusega kultuuriüritused.
5. Korrastatud ja säilitatud on arhitektuurimälestised, nendega seotud kohad on väljaarendatud kultuuriürituste korraldamise kohtadeks.
6. Transpordikorraldus võimaldab elanikel saada osa valla pakutavatest teenustest, kultuuri- ja seltsielust.

### **3.5.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025**

1. Tugevad ja jätkusuutlikud kultuuritraditsioonid.
2. Kultuuritöötajate ja ringijuhtide töö tasustamisel arvestatakse eriharidust ja kvalifikatsiooni.
3. Raamatukogu on kaasaegne teabekeskus ja aitab kaasa e-teenuste kättesaadavusele vallas.

## 4. Türi Muuseumi ühendamine Türi Kultuurikeskusega.

**3.5.4 Tegevuskava**

3.5 KULTUUR							Märkused
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse(T) nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.5 E1 T1.	Väätsa Kogukonnakeskuse rekonstrueerimine, raamatukogu kolimine kogukonnakeskusesse						Valla omaosalus + lisavahendite saamisel, investeering 110 000 -2021
V3.5 E1 T2.	Kabala Raamatukogu ja rahvamaja tegevuse viimine Kabala mõisahoonesse kui kogukonnakeskusesse			X			Investeering 150 000
V3.5 E2 T3.	Kultuuritöötajate ja ringjuhtide töö tasustamisel arvestatakse eriharidust ja kvalifikatsiooni	X	X				
<b>3.5 KOKKU</b>		<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

**3.6 SPORT****3.6.1 Hetkeolukord ja arengu takistused**

Spordiseadusest tulenevat ning muud sporditegevust korraldab endise Türi valla territooriumiosal halduslepingu alusel mittetulundusühing Türi Spordiklubide Liit (TSKL). Türi valla eelarvest TSKL-ile eraldatud raha kasutatakse sporditegevuse administreerimiskuluks, treenerite töö tasustamiseks, õppe- ja treeningtöö ning spordiürituste korraldamiseks, TSKL-i koondunud spordiklubide toetamiseks, spordirajatiste majandamiseks. Klubil on 19 liiget. Türi Spordiklubide Liit korraldab vallas spordisündmusi koostöös oma liikmesklubidega: toimuvad traditsioonilised külade talimängud; perespordipäevad, rulluisuvõistlused ning muid liikumisüritusi. Igale liikmesklubile on pandud kohustus, et kord aastas korraldatakse suurem spordiüritus kogu valla rahvale. 2018. aastal omandas Türi vald Türi ujula Türi valla koolides ja lasteaedades ujumisõpetuse tagamiseks ja ujula haldamiseks. Ujulat haldab Türi Arengu Sihtasutus. Ujulas arendatakse koostöös Järvamaa Haiglaga rehabilitatsiooniteenuseid ja elanikkonna tervisekäitumise parendamist.

Käru Põhikooli spordisaal pakub sportimisvõimalusi lisaks koolile ja lasteaiale õhtusel ajal spordiringidele. Käru pritsimajas asub jõusaal. Käru alevikus asub 1,1 km pikkune asfaltkattega terviserada ja mänguväljak-virgestusala.

2020. aastal valmis Türi kesklinnas uus kaasaegne Türi Spordihoone.

**Väätsa Tervisekompleks**

Väätsa alevikus asub Türi valla hallatav asutus Väätsa Tervisekompleks. Väätsa tervisekompleksi peamine ülesanne on juhtida, organiseerida ning korraldada Väätsa spordielu, luues spordiüritusi, sportlike vabaaja veetmisvõimalusi ning pakkudes teenust Väätsa tervisekompleksis. Tervisekompleksi ruumides asub ka Väätsa noortekeskuse noortetuba. Asutuses on 3 ametikohta. 2019. aastal korraldati 18 erinevat üritust ligi 2 000 osalejaga. Tervisekompleksi teenuseid kasutas aasta jooksul 12 040 inimest. [Põhimäärus](#).

**Arengu takistused**

1. Uuendamist vajavad spordiobjektid.
2. Treeneritel ja klubijuhtidel puudub aktiivne järelkasv (eakad treenerid, madal töötasu).

### 3.6.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Head võimalused tervisespordiga tegelemiseks, kergliiklusteede võrgustik, mänguväljakud, puhkealad, tervise- ja suusarajad jne.
2. Kaasaegsed sise- ja välitingimused spordiga tegelejatele.
3. Toimuvad üleriigilise tähtsusega spordiüritused.
4. Toetatakse rahaliselt valla seltside ja ühingute tegevust ning spordibaaside korrashoidu.
5. Transpordikorraldus võimaldab valla elanikel osa saada spordi- ja liikumisharrastuse teenustest ning noortel osaleda spordikooli treeningutel.
6. (Noorte) treeneri amet on väärtustatud ja hinnatud samaväärselt õpetajatega.

### 3.6.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025

1. Korrastatud matka- ja terviserajad ning mängu- ja spordiväljakud.
2. Kaasaegsed sportimistingimused kõigile huvigruppidele.
3. Vallas toimuvad heal tasemel korraldatud spordiüritused.
4. Türi Spordiklubide Liit korraldab sporditegevust kogu vallas.
5. Treeneritel ja klubide eestvedajatel on olemas ambitsioonikas ja ettevõtlik järelkasv.

### 3.6.4 Tegevuskava

3.6 SPORT							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.6 E1 T1.	Kõrgessaare multifunktsionaalse rekreatsioonipiirkonna väljaarendamine	X	X	X	X	X	
V3.6 E5 T2.	Motivatsioonipaketid noorte ja ambitsioonikate treenerite ja õpetajate töölerakendamiseks	X					
V3.6 E2 T3.	Olemasolevate liikumisharrastuse rajatiste järjepideva hooldamise tagamine	X	X	X	X	X	
	<b>3.6 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

## 3.7 SELTSITEGEVUS

### 3.7.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Türi valla koosseisus on 1 linn, 4 alevikku ja 53 küla. Külades on asutatud külaseltse ja -seltsinguid, kelle eestvõtmisel koostatakse küla või piirkonna arengukavasid ning viiakse ellu erinevaid arengu- või ühistegevusettevõtmisi. Türi vallal on koostöölepingud 11 külaseltsiga, vallaeelarvest toetatakse nende tegevusi (Taikse Külaselts, Metsaküla Küla Selts, Kädva Külaselts, Säreveere "Härmalõng", "Ehavalgus", MTÜ Lõõla Külaselts, Raukla Külaselts, Rassi külaselts, Villevere külaselts, Ollepa külaselts ja KUME külaselts).

Kädva Seltsimaja on piirkonna seltsielu keskus. Väätsa piirkonnas tegutsevad Väätsa Valla Külade Ühendus, MTÜ Lõõla Selts, MTÜ Saueaugu Sõprade Selts ja Piiumetsa-Roovere Külaseltsing ning Väätsa Eakate Selts Ristikhein. Türil tegutseb Türi Kogukonnaselts Konna majas Viljandi tänaval.

**Arengu takistused**

1. Tegutsevate külavanemate või aktiivsete eestvedajate vähesus.
2. Seltside nõrk jätkusuutlikkus, vähene huvi ja suutlikkus omatulu teenida, tegevuse sõltuvus valla toetustest.
3. Elanikkonna vananemine, noorte lahkumine.

**3.7.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Seltsid ja ühingud on elujõulised ja tegusad.
2. Transpordikorraldus võimaldab elanikel saada osa pakutavatest teenustest, kultuuri- ja seltsielust.
3. Aktiivne seltside ja kogukondade (sh geograafiliste kui huvipõhiste) võrgustikutegevus.

**3.7.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025**

1. Türi vallas elamine on atraktiivne.
2. Kogukonnad on aktiivsed ja inimesed on motiveeritud ühistegevuseks.
3. Vald toetab kogukonna ideid ja algatusi.

**3.7.4 Tegevuskava**

3.7 SELTSITEGEVUS							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.7 E1,2 T1.	Külaplatside korrastamine, külade heakorra suurendamine (valla kaasfinantseerimine)	X	X	X	X	X	
V3.7 E2,3 T2.	Seltsitegevuse toetamine	X	X	X	X	X	
V3.7 E1 T3.	Valla elukeskkonna reklaamimine uute elanike ja ettevõtete valda meelitamiseks	X	X	X	X	X	
	<b>3.7 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

**3.8 SOTSIAALHOOLEKANNE****3.8.1 Hetkeolukord ja arengu takistused**

Sotsiaalvaldkonna ülesandeks on toetada elanikkonna toimetulekut ja tagada kvaliteetne sotsiaalhoolekanne, turvaline ning tervisele ohutu elu- ja töökeskkond.

Türi vallas toimub sotsiaalteenuse ja – toetuste osutamine Türi Vallavalitsuse haridus-, kultuuri- ja sotsiaalosakonna ametnike ja töötajate, hallatava asutuse Türi Päevakeskuse ning mitmete sotsiaalvaldkonnas tegelevate organisatsioonide koostöös. 2019 aastal oli hooldusel 69 isikut, kellest 7-le maksti lapse hooldamise eest toetust. Isiklik abistaja oli määratud 5-le puudega isikule. 2019. aastal viibis erinevates üldhoolekandeesutustes kokku 57 vallaelanikku, kelle hooldusteenuse eest tasuti osaliselt või täielikult Türi valla eelarvest. Tugiisik oli määratud 9 lapsele ja last kasvatavale isikule. Koduteenust osutati aasta jooksul 74-le isikule. Kokku oli asendushooldusel 2019 aastal 17last, järelhooldusel 3 last ning perekonnas hooldamisel 1 laps. Sotsiaaltransporti kasutas 134 inimest, sotsiaalkortereid kasutas kokku 165 peret 184 elanikuga, nendest 68 pensioniealist, sh. 50 on erivajadusega inimest.

Toimetulekutoetuse taotlusi oli 813, taotlejaid 138 erinevat leibkonda aastas.

Abivajadusest (lasteaed, ravikulud, majanduslikus olukorras) tingitud toetusi maksti 322 korral 97 isikule. Türi vald maksab ka sihtgrupipõhiseid sissetulekust sõltumatuid sotsiaalhooldusteid: sünntoetus saajaid 222, koolitoetuse, saajaid 102, sünnipäevatoetuse saajaid 133 ja matusetoetuse saajaid 155.



Kavandamisel on erasektori poolt erihooldekodu ja tavahooldekodu rajamine Türi valla territooriumil asub AS Hoolekandeteenused Türi Kodu, mis on 100% riigile kuuluv äriühing ja pakub hoolekandeteenuseid kogu Eestis.

Lastega peredel on võimalik osaleda vanemlusprogrammis „Imelised aastad.“ Alates 29. märts 2019 alustas Keila Rehabilitatsioonikeskus Türi Toimetulekukooli ruumides lastele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutamist. Järvamaa Naiste Varjupaik pakub tuge lähisuhte vägivalla ohvritele.

2019. aasta I poolal valmis Türi valla laste ja perede heoluprofiil, mis annab ülevaate olemasolevatest teenustest nende kitsaskohtades ning indikeerib uute teenuste arendamise vajaduse. Järva maakonnas puudub lastele turvakoduteenuse osutaja.

Septembris 2019 alustati lastega peredele kohalikul tasandil erinevate teenuste pakkumist ehk loodi perekeskus.

2020. aastal on plaanis koondada sotsiaalteenuste osutamine ühte asutusse, analüüsid selleks seniseid valla pakutavaid teenuseid ning uute vajalike teenuste arendamise võimalusi.

Vallas asub kaks üldhoolekodu, Kärus ja Väätsal. Türi vald pakub hooldekoduteenust oma asutuse, Väätsa Eakate Kodu kaudu ning korraldab teenuse pakkumise klientide soovil enam kui 50 erinevas asutuses üle Eesti. Aina enam on vaja abistada vallaelanikke hooldekoduteenuse eest tasumisel.

Analüüsitakse hooldekoduteenuse osutamise olulisust, tulevikuperspektiive ning teenuse maksumuse kujunemist ning otsustatakse, kas vald jätkab ühe hooldekodu pidamist, kavatab laiendada ise teenuse pakkumist või annab opereerimise õiguse konkursi teel eraettevõttele.

### **Käru Hooldusravi Keskus AS**

Aktsiate ainuomanik on Käru valla õigusjärglasena Türi vald. 04. augustil 2009.aastal asutatud Keskus pakkus klientidele kuni 01.08.2017 ööpäevarinset hooldusteenust, intervallhooldust ja päevahoiuteenust. Alates 01.08.2017 pakub teenust Käru Südamekodu OÜ, hallates ja arendades teenuseid. Vastavalt võetud kohustusele investeeris ettevõtte 2019 aastal 1 miljon eurot, luues täiendavalt 50 hooldekohta. Hoone omanik on jätkuvalt Käru Hooldusravi Keskus AS.

### **Väätsa eakate kodu**

Türi valla hallatav asutus, milles on kohti kuni 38 kliendile. Hoone on ehitatud 2015. aastal energiasäästlikuna ja eakate vajadustele vastavalt. Asutus osutab väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust, mille eesmärk on tagada eakatele, kes terviseseisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevatel põhjustel ei suuda kodustes tingimustes ajutiselt või püsivalt iseseisvalt toime tulla, turvaline keskkond ja toimetulek. 2019. aastal loodi paremaid tingimused dementsete klientide hooldamiseks. [Põhimäärus](#).

### **Türi Päevakeskus**

Türi Päevakeskus on Türi valla munitsipaalasutusena tegutsev päevane hoolekandeadasutus, mille ülesandeks on vaimse puudega või psüühiliste erivajadustega inimeste ettevalmistamine lihtsamate tööde tegemiseks. Samuti nende inimeste elukvaliteedi parandamine ja võimaluste loomine vaimse puudega inimeste tööhõiveks. Türi Päevakeskuses pakutakse klientidele igapäevaelu- ja toetatud elamise teenust. Türi Päevakeskuse igapäevaelu toetamise teenusel on 2019. a detsembri seisuga 39 klienti ja toetatud elamise teenusel 19 klienti.

Päevakeskuses oli 2019. aastal 7,75 ametikohta. 2019. aastal rekonstrueeriti hoone sanitaarruumid. [Põhimäärus](#).

### **Arengu takistused**

1. Vanemaealiste ja erivajadustega inimeste suur arv.
2. Sotsiaaleluruumide suur remondivajadus.
3. Sotsiaalteenuste ja toetuste aina suurem rahastusvajadus vallaeelarvest.

### 3.8.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Vallas on tagatud vajalike sotsiaalteenuste kättesaadavus.
2. Psüühiliste erivajadustega inimeste toimiv hoolekandesüsteem.
3. Isikukesksed ja võimalikult kaua kodus hakkamasaamist toetavad teenused.
4. On loodud võimalused puuetega inimestele ligipääsuks avalikesse asutustesse.
5. Valla poolt pakutavate sotsiaalteenuste osutamine on koondatud ühtse juhtimise alla.

### 3.8.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025

1. Türi Päevakeskuse reorganiseerimine eesmärgiga luua keskne sotsiaalteenuseid koordineeriv ja osutav asutus, arendada ja mitmekesistada sotsiaalteenuste pakkumist.
2. Türi Päevakeskuse ja Sihtasutuse Hea Hoog Türi Töökese vahel toimib hea koostöö.
3. Rakendatud on isikukesksed ja võimalikult kaua kodus hakkamasaamist toetavad teenused.
4. Valda on loodud rehabilitatsioonimeeskond, mis osutab regulaarselt teenuseid kohapeal ning teeb koostööd teiste rehabilitatsiooniteenuseid pakkuvate organisatsioonidega.
5. Sotsiaaleluruumide arv on optimaalne ja ruumid vastavad kaasaegsetele tingimustele;
6. Türi vald osaleb igal aastal tõenduspõhistes ennetus- ja vanemlusprogrammides, pakub lapsi ja vanemlust toetavaid teenuseid.
7. Koostöös Järvamaa omavalitsustega on võimalik kasutada hädasoleva lapse aitamiseks turvakoduteenust.
8. Sotsiaaleluruumide lammutamine aadressil Türi linn, Viljandi tn 19.
9. Erasektori initsiatiivil on Türi valda rajatud üldhooldekodu.

### 3.8.4 Tegevuskava

3.8 SOTSIAALHOOLEKANNE							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.8E1,2,3,4, 6,7 T 1.	Sotsiaalteenuste arendamine	X	X	X	X	X	
V3.8 E5 T 2.	Sotsiaaleluruumide renoveerimine	X	X	X	X	X	
	<b>3.8 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

## 3.9 TERVISHOID

### 3.9.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

#### *Tervishoid*

Esmatasandi arstiabi tagamiseks Türi valla elanikele toetab vald perearstide tegutsemist. 2019. aastal valmis uus Türi tervisekeskuse hoone 6 perearsti ja pereõdede teenuse, koostöös AS Järvamaa Haiglaga eriarstiabi ning toetavate teenuste osutamiseks. Eraldi hoonena valmis 2019. aastal tervisekeskuse juurde kaasaegne kiirabibaasi hoone. Väätša piirkonna perearst töötab 2019. aastast 2 päeval nädalas Paide perearstikeskuses ja 3 päeval nädalas Väätšal.

#### *Eriarstiabi*

Eriarstiabi osutajaks on AS Järvamaa Haigla, vallaelarvest toetatakse eriarstiabi osutamist Türi Tervisekeskuses ning kaetakse vajadusel ka ravikindlustamata vallakodanike ravikulu.

Türi vald on AS Järvamaa Haigla suuraktsionär ning soetab aastatel 2020-2022 vastavalt lepingule juurde AS Järvamaa Haigla aktsiaid seoses õenduskeskuse hoone eitamise haigla juurde.

***Kiirabi***

1. jaanuaril 2014 alustas Türi Tervisekeskuse ruumes tööd SA Tartu Kiirabi brigaad, millega paranes Türi valla elanike vältimatu abi kättesaadavus. Kiirabi kolis 2019. aastal uude hoonesse uue Türi tervisekeskuse territooriumil. Lähim ambulatoorse erakorralise meditsiiniabi osutaja on AS Järvamaa Haigla erakorralise meditsiini osakond asukohaga Paides.

***Koduõendusteenus***

Koduõendusteenust osutavad Türi valla piirkonnas Järvamaa Haigla AS koduõed. Kärus osutab koduõenduse teenust AS Kärü Hooldusravi Keskus. Vajadus teenuse järgi on suur.

***Koolitervishoiuteenus***

OÜ Türi Tervisekeskuses töötab kolm kooliõde, kes osutavad koolitervishoiuteenust Türi ja Laupa Põhikoolis, Türi Ühisgümnaasiumis, Türi Toimetulekukoolis ja Järvamaa Kutsehariduskeskuse Säreveere õppekohas. Tervishoiuteenust Kärü ja Väätsa Põhikoolis pakuvad pereõed.

***Hambaravi ja apteegivõrk***

Türi linnas töötab kuus hambaravikabinetti ja kolm apteeki. Apteegiteenust osutatakse Väätsa alevikus ja Kärü alevikus.

***Terviseedendus***

Türi vallas on tervisedendus MTÜ Türi Spordiklubide Liidu põhikirjajärgne tegevus ning terviseedendusega tegelevad ka kõik hallatavad asutused, toetades nii oma töötajate kui teenuste tarbijate tervislikke eluviise. Lisaks pakub Türi ujula elanikkonnale erinevaid treeninguid, liikumisvõimalusi ning koostöös Järvamaa Haiglaga ka rehabilitatsiooniteenuseid lastele ja puuetega inimestele. 2020. aastal alustatakse väikese teraapiabasseini rajamist, sõlmitud on koostööleping Järvamaa Haiglaga rehabilitatsiooniteenuste pakkumiseks ujulas. Oluline on asutuste töötajate töökeskkonna ja tervisekäitumise edendamine.

***Arengu takistused***

1. Elanikkonna vähene teadlikkus tervisekäitumisest.
2. Puudub süsteemne ennetustegevus sõltuvusprobleemidega inimestele.
3. Transporditeenuse piiratus tervishoiuteenustele pääsemiseks.

**3.9.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Esmatasandi arstiabi teenuse ja eriarstiabi võimaldamiseks toetatakse OÜ Türi Tervisekeskuse, Paide Perearstikeskuse ja AS Järvamaa Haigla tegevust.
2. Tervislikud eluviisid on populaarsed. Toetatakse tervisekäitumise kujundamist.
3. Türi vallas on head võimalused liikumisharrastustega tegelemiseks.

**3.9.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025**

1. Liikumise ja tervisliku toitumise propageerimine.
2. Valla asutuste töötajate tervisekäitumise ja töökeskkonna edendamine.
3. Toimiv koostöö eriarstiabi osutamisel AS Järvamaa Haiglaga, SA Raplamaa Haiglaga ning perearstiteenuse pakkumisel Türi Tervisekeskusega ja Paide Perearstikeskusega.
4. Laste ja noorte tervisekäitumise kujundamine ja riskikäitumise ennetamine.
5. Koostöös partneritega kvaliteetse vanemahariduse pakkumine.
6. Koostöö edendamine erinevate valdkondade vahel.

### 3.9.4 Tegevuskava

3.9 TERVISHOID							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.9 E1,2,4,5,6 T1.	Türi valla terviseprofiili rakendamine	X	X	X	X	X	
	<b>3.9 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

## 3.10 TURVALISUS

### 3.10.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

#### *Avaliku korra tagamine ja koostöö*

Jätakuvalt tehakse koostööd politsei ja turvateenuseid pakkuvate ettevõtetega nii üldkasutatavatel objektidel turvalisuse tagamiseks kui ka tiheasustusaladel patrullimiseks. Avaliku korra tagamiseks on sõlmitud leping AS-iga G4S Lõuna-Eesti. Turvafirma on kohustatud tagama Türi vallale kuuluva vara ning muude objektide ööpäevaringse regulaarse ülevaatusse poolte vahel sõlmitud lepingus sätestatud tähtaegadel.

Riskipiirkondadesse on paigaldatud turvakaamerad ning nende kasutamist laiendatakse. Toetatakse naabrivalve arengut, elanikkonna teadlikkust ja eneseabi oskusi suurendavate ning riskikäitumist vältivate ürituste korraldamist. Tõhustatakse igapäevast tegevust vallale seadusega pandud järelvalvefunktsioonide täitmisel, valla korrakaitseametnik tegutseb koostöös erialaspetsialistidega aktiivselt ning juhib tähelepanu korrastamist vajavatele objektidele. Selle tulemusena on juba korrastatud avalikus ruumis asuvad hooneid, likvideeritud varemeid ja amortiseerunud hooneid ning parandatud nii heakorda kui jäätmekäitlusreeglitest kinnipidamist.

Türi vallas töötab kaks piirkonnapolitseinikku, heale koostööle aitab kaasa töökohtade paiknemine ametiasutuses. Jätakuvalt on vajadus ööpäevaringse politseipatrulli järele Türi vallas. Turvalisuse tagamiseks toetatakse abipolitseinike tegevust. Türi linnas asub Kaitsealiidu Järva Maleva staap ja Lõõlas Kaitsealiidu õppekeskus. Kaitsealiit osaleb vajadusel Kaitseväge ja Kaitsealiidu sisekaitsealustel õppustel. Koostöös Kaitsealiidu ja noorteorganisatsioonidega peetakse tähtsaks lastes ja noortes kodanikutunde ja isamaalisuse kasvatamist, seetõttu toetab vald Kaitsealiidu tegevusi rahaliselt ning ruumidega.

Suplushooajal on tagatud rannavalve Türi linnas Türi tehisjärve ääres. Rannavalve on kohustatud jälgima riigi ja Türi valla õigusaktide täitmist rannakülastajate ja suplejate poolt, vältimaks tegevusi, mis võivad põhjustada õnnetusi suplusakvatooriumil või selle kaldal ning rakendada vastavaid ettevaatusabinõusid õnnetuste ärahoidmiseks.

#### *Päästeteenused*

Türi vald jätkab koostööd Türi Vabatahtliku Tuletõrje Ühinguga ja MTÜ Kärü Tuletõrje Seltsiga ning toetab vabatahtlike tuletõrjekomandode tegevuse jätkamist. Toetatakse põhimõtet, mille alusel tuletõrjekomandode otseselt katab riiklik päästeamet, püsikulud ja investeeringud kaetakse Türi valla eelarvest, liikmemaksudest ja muudest allikatest (projektid).

Türi valla ja MTÜ Türi Vabatahtlik Tuletõrje Ühing vahel sõlmitud lepingu alusel kasutab MTÜ tasuta Türi vallale kuuluvaid tuletõrje alarmsõidukeid ning parkimiskohta garaažiboksis Kabala külas. Väätša tuletõrjekomando kasutab tasuta Väätša Agrole kuuluvaid garaažibokse ning komandole üle antud masinaid. MTÜ Kärü Tuletõrje Selts kasutab tasuta Kärü Pritsimajas asuvaid garaaže ja seltsile Kärü Vallavalitsuse ja Päästeameti poolt üle antud masinaid. MTÜ Türi Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu ülesandeks on oma liikmete kaudu jõudude ning vahendite kaasamine tulekahjude ennetamiseks, elanikkonnale tuleohutuse alase selgitustöö tegemine ja vajadusel kutseliste päästetöötajate abistamine õnnetusjuhtumitel.

**Arengu takistused**

1. Ebapiisav politseipatrullide kohalolek.
2. Elanikkonna vähene teadlikkus ja valmisolek hädaolukordadeks.

**3.10.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Toimib hea koostöö politsei, kaitseliidu (sh naiskodukaitse) ja päästeteenistusega vallakodanike turvalisuse tagamisel.
2. Järjepidevad õppused ning teavitustegevused suurendavad elanikkonna hädaolukorraks valmisolekut.

**3.10.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021-2025**

1. Türi vallas toimib ööpäevaringne politseipatrull.
2. Videovalve tagab kriitiliste ohukohtade ülevaate ning mõjub õigusrikkumisi ennetavalt.
3. Kriisikomisjoni ja jõustruktuuride koostöös toimuvad regulaarsed kriisiks ja hädaolukorraks valmisolekut suurendavad õppused.

**3.10.4 Tegevuskava**

3.10 TURVALISUS							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					Märkused
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.10 E3 T1.	Kriisireguleerimise õppuste korraldamine, elanike kaitse, kriiside korral inimeste juhendamine, varustuskindluse suurendamine elektrikatkestuste ajal valla hoonetes	X	X	X	X	X	
	<b>3.10 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

**3.11 JUHTIMINE****3.11.1 Hetkeolukord ja arengu takistused****Personal****Aasta keskmised töötajate arvud 2016-2019**

Näitaja	2016	2017	2018	2019
Vallavalitsuse töötajate arv	41,3	55,5	50,2	37,0
Valla konsolideeritud üksuse töötajate arv	386,8	480,0	476,3	502,0

**Eelarve**

2018. aasta eelarve täitmine oli 17 358 000 eurot ja 2019 21 049 000 eurot. 2018. aastast peetakse tekkepõhist eelarvestust. Rohkem informatsiooni eelarvest saab Türi valla kodulehelt [www.tyri.ee](http://www.tyri.ee) valdkondadest eelarve ja majandusaasta aruanded ning eelarvestrateegiast.

**Laenud ja investeerimistegevus****2017-2019 Türi valla laenude võtmine, tasumine ja investeeringud (eurot)**

Näitaja	2017	2018	2019
Laenukohustuste võtmine	850 000	1 938 000	3 942 000
Laenude tasumine	558 000	684 000	1 307 000
Põhivara soetamine	1 139 000	3 181 000	7 510 000
sh. toetus	472 000	734 000	2 190 000

### ***Osalus ettevõtetes ja asutustes***

#### **OÜ Türi Linnavara**

21. märtsil 2000 asutatud osaühing. Ainusomanik on Türi vald. Osaühingu põhitegevusala on hoonete ja Türi linna kaugküttevõrgu haldamine. OÜ Türi Linnavara (100% Türi vallale kuuluv) omandis on mõlemad Türi linna katlamajad (Vabriku ja Tehnika tn katlamajad) kui ka soojatrassid terves linnas. OÜ Väätsa Soojus (ühendatav ühing) ühines OÜ-ga Türi Linnavara (ühendav ühing) 2017. aastal. OÜ Türi Linnavara jätkab Türi katlamajade ja soojatrasside valdamist ning Väätsa alevikus katlamaja ning soojatrasside valdamist. [Põhikiri](#).

#### **AS Järvamaa Haigla**

13. juunil 1997. aastal asutatud AS Järvamaa Haigla on üldhaigla. Osutatakse erinevaid ambulatoorseid, statsionaarseid eriarstiabi, õendusabi ja rehabilitatsiooniteenuseid. Türi vald omab 31,922 % aktsiastest. 2019. aastal valmis haigla juurde uus tervisekeskus (perearstikeskus), kus on töökoht ka Väätsa perearstile. Haiglaga koostöös osutatakse Türi vallas eriarstiabi ning rehabilitatsiooniteenuseid.

#### **SA Rapla Maakonna Haigla**

Türi vald osaleb haigla majanduskulude katmisel, vastavalt valla elanike külastuste arvule. Raplamaa Omavalitsuste Liidu kaudu on Türi vald Käru valla õigusjärglasena sihtasutuse asutaja.

#### **Käru Hooldusravi Keskus AS**

Aktsiate ainuomanik on endise Käru valla õigusjärglasena Türi vald. Asutatud 04. augustil 2009. Alates 2017. aasta augustist on hoone omanik aktsiaselts ja teenust pakub hoones Käru Südamekodu OÜ. 2019. aastal investeeris osaühing hoonesse 1 miljon eurot, laiendades kohtade arvu 50 võrra. [Põhikiri](#).

#### **Türi Arengu Sihtasutus**

Türi Vallavolikogu poolt asutatud Türi Arengu Sihtasutuse (TASA) tegevuse eesmärgiks on Türi valla kogukonna identiteedi hoidmine ja arendamine ning Türi valla mainekujunduslike projektide elluviimine ja selliseid eesmärke teenivates projektides ning ettevõtmistes koostööpartnerina osalemine. TASA prioriteetsed tegevused on Türi Rahvalehe väljaandmine, Türi Õunafestivali ja Türi Kevadfestivali korraldamisele kaasaaitamine. Alates 2019 aasta 1. juulist on sihtasutuse ülesanne Türi vallale kuuluva Türi ujula tegevuse korraldamine. [Põhikiri](#).

#### **AS Väätsa Prügila**

Asutati 22. mail 2000. aastal. Ettevõtte tegevusaladeks on taaskasutatavate jäätmete vastuvõtt, kogumine, sorteerimine, pakendamine ja ümbertöötlemine; ohtlike jäätmete kogumine, inertsete jäätmete vastuvõtt ja käitlemine ja jäätmejaamade haldamine. Türi vald omab 40,875% ettevõtte aktsiastest. Arvestades kohaliku omavalitsuse ülesandeid ning kohustusi on kavas aktsiate omamisest loobuda ning osalus võõrandada.

#### **SA Kesk-Eesti õppe- ja kompetentsuskeskus**

SA Kesk-Eesti õppe- ja kompetentsuskeskus asutati Türi Vallavolikogu poolt eesmärgiga kasutada sihtasutuse vara Türi valla ja Kesk-Eesti konkurentsivõime, kompetentsuse ja õppe arendamiseks. Sihtasutuse peamiseks tegevuseks on „Väärivate Ülikooli“ korraldamine. [Põhikiri](#).

### **MTÜ Järvamaa Ühistranspordikeskus**

MTÜ Järvamaa Ühistranspordi Keskuse asutajateks olid Eestiriik Järva Maavalitsuse esinduses ja 16 Järvamaa omavalitsust. MTÜ Järvamaa Ühistranspordi Keskuse ülesandeks on Järvamaa maakonnaliinidel ühistranspordi korraldamine.

Mittetulundusühingu eesmärgiks on tagada elanikele soodsamad ja majanduslikult tõhusamad ühistransporditeenused, mille aluseks on ühtne liinivõrk, kooskõlastatud sõiduplaanid ning ühtne piletisüsteem. Keskus koos omavalitsustega suunab ja koordineerib ühistranspordi arengut Järvamaal ning töötab välja ja viib ellu asjaomaseid arengukavasid, otsides selleks ühiselt rahalisi vahendeid. [Põhikiri](#).

### ***Koostöö ja osalemine organisatsioonides***

Türi vald osaleb esindatuse ja valla huvide kaitsmiseks järgnevates koostööorganisatsioonides: MTÜ Järvamaa Omavalitsuste Liit, MTÜ Eesti Linnade ja Valdade Liit, MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu, MTÜ Eesti Mõisakoolide Ühendus, MTÜ Eesti Muusikakoolide Liit, MTÜ Eesti Ringhäälingumuuseum, MTÜ Kesk-Eesti Jäätmehoolduskeskus, MTÜ Türi Avatud Noortekeskus, MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, MTÜ Paide-Türi Rahvajooks, MTÜ Eesti Eriolümpia ja MTÜ Eesti Puhkpillimuusika Ühing, MTÜ Türi Spordiklubide Liit ja MTÜ Südamaa Vabavald.

### ***Rahvusvaheline koostöö***

Rahvusvahelises koostöös ja projektides osalemine tugevdab valla konkurentsivõimet ning aitab kaasa Türi tutvustamisele Euroopas kui ka laiemalt. Sidemed on järgmiste partneritega: Frogn kommun- Drøbak (Norra)- leping sõlmiti 21.09.1991 Türi linnaga; Karkkila linn (Soome)- leping sõlmiti 20.03.1992 Türi linnaga; Åmåli linn (Rootsi)- leping sõlmiti 31.03.1993 Türi linnaga; Euroopa Liidu väikelinnade ühendus Douzelage- Türi linn astus liikmeks 13.05.2004; Prienai (Leedu)- leping sõlmiti 9.07.2004 Türi linnaga; Sõprusomavalitsustega kohtutakse peamiselt erinevate sündmuste raames ning ühisprojektide ettevalmistamisel ja elluviimisel. Türi vald lööb kaasa Euroopa väikelinnade ühenduses Douzelage ja Euroopa noorsootöö koostöövõrgustikus Innovation Circle. Aktiivsed on nii norsoovahetustes, koostöös sõpruskoolidega kui erinevates noorteprojektides valla koolid, Türi Muusikakool ja erinevad kollektiivid osalevad paljudel konkurssidel, festivalidel üle Euroopa ning võõrustavad ise külalisi paljudest riikidest.

### ***Valla infojagamise kanalid***

Peamiseks elanike ja külaliste informeerimise kanaliks on kujunenud valla veebileht. Lisaks sellele annab Türi Arengu Sihtasutus (TASA) välja Türi Rahvalehte. Türi Rahvaleht viiakse tasuta valla kõikidesse postkastidesse üks kord kuus, iga kuu esimesel reedel. Leht on värviline ja 12- leheküljeline. Türi vallal on igareedene Türi valla raadiotund TRE Raadios ning esindatus sotsiaalvõrgustikus Facebook.

### ***Arengu takistused***

1. Elanike arvu sh maksumaksjate arvu vähenemine ja rahvastiku vananemine;
2. Kvaliteetsete avalike teenuste pakkumine nõuab suurenevaid tegevuskulusid ja investeringuid.

### **3.11.2 Strateegilised eesmärgid 2035**

1. Valla juhtimise struktuur ja toimimine on optimaalne ja piisav.

2. Avalikkus on informeeritud ja kaasatud valla juhtimisse, ettevõtjad, kodanike ühendused ja külavanemad täidavad olulist rolli valla elu edendamisel.
3. Vallasisene, maakondlik, siseriiklik ja rahvusvaheline koostöö on aktiivne ja tulemuslik.
4. Valla maine on positiivne, elanike arv püsib.
5. Väärtustatakse vabatahtlike tööd ja toetatakse kogukonnale vajalikke algatusi.
6. Valla arengusse kaasatakse kõrgkoolide kompetentse.
7. Valla suhtluskanalid kodanike, kodanikeühenduste ja erasektoriga on ajakohased ning kasutajasõbralikud.

### 3.11.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2021 – 2025

1. Suhtlemine vallaasutustega on kiire ja paindlik, olemas on mitmekesised e-teenuste kasutamise võimalused. Teabehaldus on paberivaba ja tööprotsessid digitaliseeritud.
2. Toetatakse valla asutuste töötajate tervisekäitumise edendamist ja liikumisharrastusi.
3. Toimib säästlik ja otstarbekas ressursside kasutamine.
4. Hallatavate asutuste struktuur ja toimimine on optimaalne.
5. Ettevõtjad ja kodanikeühendused on kaasatud valla juhtimises ja arengu kavandamises.
6. Välja on töötatud stipendiumisüsteem magistri- või doktoriõppes hariduse omandajatele, kes oma uurimustöödega aitavad kaasa Türi valla arengu kitsaskohtade lahendamisele.
7. Motiveeritakse palga säilitamisega valla töötajate tasemehariduse omandamist magistriõppes vallale vajalike spetsialistide ametikohtade täitmiseks (logopeed, eripedagoog, psühholoog jne).

### 3.11.4 Tegevuskava

3.11 JUHTIMINE							Märkused
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse(T) nr	Tegevus/investeering	Maksumus/aasta					
		2021	2022	2023	2024	2025	
V3.11 E5 T1.	Kaasava eelarve rakendamine vallaelarve koostamisel						Investeeringud kokku a'50 000, kokku 250 000
V3.11 E3 T2	Hariduse tn 3 kohandamine ametiasutuse ja raamatukogu hooneks						Investeering 280 000 2021
V3.11 E6 T3	Stipendium uurimustööde tegijatele	X	X	X	X	X	
V3.11 E5 T4	Ettevõtjate ja kodanikeühenduste kaasamine valla juhtimisse ja arengu kavandamisse	X	X	X	X	X	
	<b>3.11 KOKKU</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	

### Arengukava tegevuskava valdkondade koondtabel

Nr	Valdkond	2021	2022	2023	2024	2025	Maksum. KOKKU 2021-2025
3.1	<b>ELUKESKKOND</b>	1 500 000	1 850 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	<b>9 350 000</b>
3.2	<b>ETTEVÕTLUSKESKKOND</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.3	<b>HARIDUS</b>	600 000	0	0	0	0	<b>600 000</b>
3.4	<b>NOORSOOTÕ</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.5	<b>KULTUUR</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.6	<b>SPORT</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.7	<b>SELTSITEGEVUS</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.8	<b>SOTSIAALHOOLEKANNE</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.9	<b>TERVISHOID</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.10	<b>TURVALISUS</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
3.11	<b>JUHTIMINE</b>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
	<b>KOKKU 3.1-3.11</b>	<b>2 100 000</b>	<b>1 850 000</b>	<b>2 000 000</b>	<b>2 000 000</b>	<b>2 000 000</b>	<b>9 950 000</b>